

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 16 від 12 червня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 19 від 14 червня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 13.06.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",
2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єр міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

О.В. ДЯЧЕНКО. Проблематика перехідного періоду до еколого—орієнтованої економіки	4
Т.В. ГІЛЬОРМЕ, Н.С. НОВИЦЬКА. Удосконалення облікового процесу основних засобів на засадах оптимізації руху облікової інформації	9
І.Б. ХОМА, Н.А. АБРАМЧУК. Фінансова безпека страхового ринку України	13
Н.Г. НОВАК, І.О. БАШИНСЬКА. Особливості обліку у готельно-ресторанному бізнесі	17
Т.С. ШЕЛЬЧУК, О.В. НОВИКОВ. Технологія включення Пуерто-Ріко до складу США та Криму до складу Російської Федерації	20
Б.С. ШУЛЮК. Шляхи розвитку державного фінансового контролю в Україні у контексті досвіду економічно розвинутих країн	25
В.В. СМАЧИЛО, В.В. БЛАГОЙ, М.В. ЯРЕЦЬ, Н.Ю. БОСОВА. Стан та тенденції розвитку будівництва в Україні	30
І.О. ТАРЛОПОВ, Ю.П. ШОСТАК. Актуальні проблеми організації обліку готової продукції на підприємстві	35
С.А. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОТИШНЯК. Квінтесенція ефективного управління, амплуа економічної діагностики у системі ефективного координування виробничо-господарською діяльністю	38
В.П. СВДЕРСЬКИЙ, О.О. ТЕРТИЧНИЙ, А.С. МАНЧЕНКО. Проблема плинності кадрів сучасної України та напрями її вирішення	42
Ю.М. ВЕЛИКИЙ, Р.А. ЧЕМЧИКАЛЕНКО, К.О. ХОХОЛКО. Оцінка стану управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на вітчизняних підприємствах	46

ДЯЧЕНКО

Олена Володимирівна
ekrynychnaya@yahoo.com

УДК 631.147: 338.431

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ ДО ЕКОЛОГО-
ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИTHE PROBLEMS OF TRANSITION TO A ECOLOGICALLY-ORIENTED
ECONOMYк.е.н, доцент кафедри,
Сумський національний
аграрний університет

У статті викладено результати теоретичного дослідження впровадження у розвиток сучасної економіки концепцій екологізації виробництва, розвитку еко-біо-політики, філософо-психологічного аспекту можливостей адаптації суспільства в умови нового мислення. Досліджено питання сучасних викликів та проблемних місць сталого розвитку аграрного сектору України. Проведено аналіз фермерського підприємства в розрізі стратегічного планування його розвитку з урахуванням необхідності впровадження ідей та концепцій сталого розвитку

* * *

В статье изложены результаты теоретического исследования внедрения в современную экономику концепций экологизации производства, развития эколо-био-политики, философско-психологического аспекта возможностей адаптации общества в условия нового мышления. Исследован вопрос современных вызовов и проблемных мест устойчивого развития аграрного сектора Украины. Проведен анализ фермерского предприятия в разрезе стратегического планирования его развития с учетом необходимости внедрения идей и концепций устойчивого развития.

* * *

The article presents the theoretical study results of implementation of ecological principles and ecologization of production. There the need for the development of eco-bio-politics, as a complex science comprising economic, social, ecological issues is investigated, it was taking into account the philosophical and psychological aspects of the problem, the need of society's adaptation to the conditions of new thinking into the modern economy. The necessity of studying human behavior in the economy and its ways of meeting needs is revealed.

It is disclosed that not always eco-oriented projects are able to compete with economically profitable ones. The issue of modern challenges and problematic questions for sustainable development in Ukrainian agrarian sector was studied. The importance of solving land issues is revealed for the benefit of Ukrainian farmers in the view of the pollution and neglect of the main resource of Ukraine – the land resource. The importance of innovative activity for the growth of agriculture in the direction of the transition to sustainable eco-oriented development is underlined.

The analysis of the farm enterprise in the context of the strategic planning of its development has been carried out. It was studied which strategies for further development of the enterprise a farmer can choose grounding on the realities of today's life in Ukraine. Several real strategies for the development of a farm enterprise based on actual data were proposed. There the methods that are designed to help in making choices ("Target tree") are suggested, it is disclosed how one can focus not only on the economic component, but also on the ecological and social aspects of the problems, it was taking into account the need to implement ideas and concepts of sustainable development of agrarian sector and rural areas.

Ключові слова: екологізація виробництва, еко-біо-політика, стратегічне планування сталий розвиток, вичерпні ресурси, коєволюція, органічне виробництво

Ключевые слова: экологизация производства, эколо-био-политика, стратегическое планирование устойчивое развитие, исчерпаемые ресурсы, коэволюция, органическое производство

Keywords: environmental production, eco-bio policy, strategic planning, sustainable development, exhaustive resources, co-evolution, organic production

ВСТУП

Економічна діяльність людини завжди стикається з важливою але не достатньо глибоко і вірно оціненою проблемою знаходження балансу між задоволенням соціально-економічних потреб суспільства і окремої людини як його частини та можливостями середовища. Про це вже достатньо голосно говорять науковці всього світу, наголошуючи, що економічне зростання це далеко не основна проблема, яка повинна хвилювати економістів, політиків та науковців в кожній країні. Відомо, що потенціал навколишнього середовища, що розглядається в контексті можливостей задоволення людських потреб, динамічний у часі (основоположні фактори: вичерпність окремих видів ресурсів, скорочення їх видобутку, несприятливий антропогенний та техногенний вплив на довкілля,

погіршення екологічного стану в тому числі базових для аграрного сектору ресурсів (земля), розвиток технологій, що дозволяють замінювати ті чи інші види ресурсів, або знижувати їх споживання тощо), проте практично ніколи (в історичній ретроспективі) не здатний повністю задовольнити потреби людини. Більш того, екологічні виклики, з якими стикаються всі країни світу, не дозволяють людству в достатній мірі переоцінити жагу до споживання. Імператив економічного зростання сформував структуру сучасної економіки в контексті свободи фінансового сектору, стрімкого поширення кредитних відносин, стимулювання росту споживання. Економічні та філософські аспекти даного питання вимагають пильного вивчення в умовах усвідомлення необхідності сталого розвитку, що забезпечує, поряд із базовими та надбазовими потребами, потребу в збереженні біорізноманіт-

ності планети та її здатності витримувати антропогенне навантаження для майбутніх поколінь.

Вивченням питання екологізації виробництва та сталого розвитку займаються такі українські фахівці, як Н.М. Андреева, М.П. Бутко, З.В. Герасимчук [2], Б. Губський, Е.Г. Дегодюк, Д. Лук'яненко, Н. Піскулова, П. Саблук, Е. Семенюк, О.В. Сидич [4], Н. Стукало, В.Я. Шевчука. Проте психологічні аспекти (на рівні менеджменту та управління) впровадження принципів «зеленої» економіки та сталого розвитку на сьогодні не є достатньо висвітленими та розвинутими у сучасній науці.

МЕТА РОБОТИ

Мета статті – дослідження соціально-економічних, а також філософських та психологічних аспектів впровадження ідей сталого розвитку та екологізації виробництва, розробка стратегій поведінки виробника в умовах перехідних до еколого-орієнтованої та економіки сталого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи економічного та порівняльного аналізу, історичний, статистичний, методи наукових абстракцій тощо. Інформаційною базою наукового дослідження є: законодавчі акти та нормативні документи, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, наукові праці з питань сталого розвитку територій, періодична література, ресурси Internet, а також особисті дослідження автора.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналізуючи достатньо велику кількість досліджень, присвячених означеній проблематиці, можливо дійти висновку, що можливості екологізування економіки, а саме впровадження технологій органічного землеробства, зниження навантаження на ґрунт шкідливих і заборонених засобів захисту рослин та інших речовин, оптимізація сівозмін тощо, здатне вплинути позитивно на оточуюче середовище, але істотно не здатне вирішити проблему «екологізації суспільства», оскільки відомо, що багато із зазначених заходів хоча і значно сприяють поліпшенню стану земель і навколишнього середовища, економічно не дають ефекту, який короткостроково здатні досягти технології з використанням ГМО, інтенсивної експлуатації земель, що приносять швидкий прибуток. А значить в умовах лібералізованої ринкової економіки та несформованого ще у достатній мірі розуміння необхідності зміни світогляду на більш «зелений» (або такий, що підтримує парадигму стійкого розвитку, зменшення техногенного навантаження на планету, екологізації виробництва та впровадження моделі соціально-орієнтованої економічної системи), екологічно-орієнтовані технології будуть програвати конкуренцію і довгий час залишатися в меншості.

Тому увага деяких вчених [1] зміщується в бік вивчення поведінки людини в економіці та його способів задоволення потреб. Мова йде про поступове усвідомлення суспільством не тільки важливості біологічних розробок в різних сферах – природоохоронної, генно-інженерної, біомедицинської тощо, але й етичних норм і принципів споживання ресурсів у процесі вирішення нагальних соціальних та економічних

завдань.

Отже, вдале впровадження парадигми стійкого розвитку можливо при забезпеченні не тільки екологічних та соціальних складових, але більшою мірою, на наш погляд, повинно бути підтримано зміною світогляду людини – виробника, фермера, зацікавленого в розвитку конкретної території. Це має на увазі превалювання екологічного мислення над ринковим у питанні вибору стратегій ведення бізнесу.

Е.Г. Дегодюк [3] вказує на наступні фактори, що загрожують знищенню екосистем в гонитві за економічною вигодою, що в результаті виявляється уявною: деградація ґрунтового покриву, забруднення атмосферного повітря і земель, погіршення якості поверхневих і ґрунтових вод.

Україна багата таким цінним видом ресурсу як чорнозем. Країна володіє найбільшими запасами чорнозему – десята частина всіх світових запасів. У той же час в Україні відзначається найвищий рівень техногенних і антропогенних навантажень, що перевищують європейські у 6-7 разів.

Тому сталий розвиток, в тому числі аграрного виробництва, в контексті "зеленої" економіки має розглядатися як багаторівнева система, що включає як екологічні складові (контроль за природними біологічними циклами, оптимізація використання ресурсів, мінімізація шкідливого впливу на ґрунт, водні ресурси, навколишнє середовище), захист економічних і соціальних інтересів всіх верств населення, а так само і психологічні чинники переосмислення політики споживання, пов'язані з необхідністю прийняття концепту глобальних економічних обмежень, зниження необхідності такого економічного зростання, що відбувається за рахунок розширення споживання ресурсів і підвищення техногенного впливу.

Сьогодні встановлює новий рівень вимог до безпосередньо сільськогосподарських виробників, фермерських господарств, потребує від них докорінного переосмислення стратегічних цілей та методів їх досягнення. Цілями сільськогосподарського утворення завжди було і є виробництво високоякісної продукції, отримання прибутку, соціальний розвиток територій, де розташоване підприємство, та турбота про безпечне для довкілля виробництво. Вирішення цих загальних цілей супроводжується вирішенням ряду більш конкретних проблем і завдань: виробництво продукції, що відповідає кон'юктурі ринку, врахування при цьому природно-кліматичних умов, матеріально-технічної бази і кваліфікації персоналу, фінансування підприємства, створення належних умов праці тощо. З всієї різноманітності варіантів ведення бізнесу, виникає потреба в управлінні підприємством згідно із стратегією розвитку, що обирається фермером самостійно.

Вибір стратегії розвитку – одна з найважливіших функцій управління підприємством. Основна мета її полягає в досягненні довгострокових конкурентних переваг, які б забезпечували б підприємству (організації) високу прибутковість через задоволення суспільних потреб, тобто кінцевим результатом реалізації стратегії є розвиток підприємства. У той же час одним з головних завдань виробника сільськогосподарської продукції або фермера є напрямок розвитку

свого підприємства по шляху підвищення ефективності виробництва в рамках концепції сталого розвитку та координація всіх ресурсів свого підприємства так, щоб кожен з ресурсів (трудовий, фінансовий, земельний тощо), приносив найбільший ефект у загальній (довгостроковій) місії, одночасно не втрачаючи (і навіть поліпшуючи) свою якість та інші показники. Це формує особливий господарсько-управлінський механізм, що поєднує різноманітні напрямки, які з одного боку багатомірні і мають складну структуру, але вирішуються головним чином засновником підприємства.

Стратегія сталого розвитку необхідна будь-якому фермерському господарству, яке прагне досягти успіху, для того щоб визначити, в якому напрямку воно буде розвиватись. По своїй суті, вибір стратегії для фермерського господарства означає, що з усіх можливих шляхів розвитку і способів дії, що відкриваються перед господарством, воно обирає конкретний напрямок.

В.В. Гарбар [5] виділяє декілька стратегічних цілей розвитку фермерських господарств з врахуванням мети. Це, перш за все забезпечення сталого фермерського господарства, мета якого полягає у відтворенні виробництва, збуту продукції, зниження витрат виробництва, посилення ринкової конкурентоспроможності, визначення розмірів капіталовкладень і їх напрямків. Крім того цілями розвитку господарства є розробка нових напрямів, впровадження нової технології, розвиток інформаційних систем. При цьому науковець зауважує на забезпеченні оптимальної рентабельності, що визначається обсягом реалізації, рівнем і нормою прибутку на вкладений капітал чи активи фермерського господарства, а також темпами щорічного приросту обсягів реалізації і прибутку, структурою капіталу, ціною.

Досягнення фермерськими господарствами поставлених цілей обумовлює необхідність використання технологічних, організаційних і економічних важелів та інструментів, здійснення операційної, фінансової, інвестиційної, соціальної, екологічної політики.

Саме на етапі стратегічного прийняття рішень лежить можливість впровадження принципів екологічного розвитку, не тільки з точки зору турботи про навколишнє середовище (хоча в кінцевому підсумку всі дії зводяться саме до цього), скільки з точки зору ставлення до землі, як до ресурсу, який повинен використовуватися ще багатьма поколіннями, ставлення до власного благополуччя (розуміння неприпустимості превалювання економічних вигод над екологічною безпекою). І в цьому місці неважливо, наскільки великим чи малим є підприємство. Власник його повинен навчитися екологічному мисленню не тільки побоюючись санкцій та штрафів, а виходячи з усвідомлення об'єктивної реальності.

Фермерським господарствам в стратегічній перспективі важливо передбачати досягнення максимальної економії витрат виробництва, інвестування чистого прибутку у виробництво продукції, залучення нових технологій, мотивацію більш продуктивної та сумлінної праці, підвищення кваліфікації працівників тощо.

На розвиток фермерських господарств і зокрема

сільського господарства вагомий вплив має характер інноваційних процесів. дослідження продуктивності праці доводять, що інноваційні процеси спричиняють підвищення продуктивності, знижуючи собівартість, зменшуючи витрати ресурсів. Інновації дозволяють фермерам впроваджувати в господарську діяльність результати досліджень і розробок у вигляді інтенсивних технологій обробітку, вирощування рослин, утримання тварин, застосування нових сортів рослин, порід та видів тварин і птиці, нових добрив і засобів захисту рослин та тварин, нових методів профілактики й лікування тварин і птиці, нових форм організації й управління різними сферами економіки, що дають змогу підвищити ефективність аграрного виробництва [4].

Інструментом та механізмом, який здешевлює доступ до інновацій є співпраця фермерських господарств з науково-дослідними установами.

Агроінновація є кінцевим результатом впровадження новачії у галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, технологій вирощування тощо), який призвів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту.

Запропоновані варіанти стратегій засновані на тенденціях розвитку підприємства з урахуванням інноваційних технологій, що можуть бути доступні конкретному підприємцю в межах його виробництва (приклад вибору стратегії на ФГ «Колос» Краснопільського району Сумської області).

1. Проаналізувавши структуру посівних площ підприємства, структуру його товарної продукції, було зроблено висновки, що підприємство, яке 5 років тому мало виражену спеціалізацію виробництво зернових (озима пшениця), в останні роки мало тенденцію до збільшення площ під соняшником та соєю, що обумовлено вищою ціною реалізації на вказані культури. Звичайно, це зрозуміла позиція фермера у сучасних умовах – врахування кон'юнктури ринку, попиту та ціну реалізації на конкретний товар та збільшення площ саме під цими культурами. Тому управлінське рішення стосовно розвитку підприємства, враховуючи тенденцію, що має місце бути на підприємстві, може бути наступним – продовження тенденції «інтуїтивного прийняття рішення» на основі знань про кон'юнктуру ринку.

Дана стратегія має свою позитивні та негативні боки. До позитивних можна віднести ті, що дійсно, протягом останніх років ціна та попит на соняшник та сою були значними і підприємство не мало проблем з вигідною реалізацією врожаю. Можна передбачити, що й впродовж декількох наступних років подібна тенденція збережеться. Значним недоліком такого управлінського рішення є те, що неконтрольований ринок може змінювати кон'юнктуру досить швидко та несподівано.

Другим важливим недоліком стратегії збереження тенденції до збільшення площ під соняшником та соєю є те, що порушується структура сівозмін у фермерському господарстві. Вирощування соняшнику буде забезпечувати вагомий результати за умов дотримання науково обґрунтованих сівозмін, в іншому випадку є нераціональним та тим, що не відповідає умо-

вам сталого розвитку підприємств.

2. Наступна стратегія розвитку підприємства полягає у тому, що пропонується поглибити спеціалізацію підприємства шляхом підвищення ефективності основної продукції, а саме озимої пшениці.

На користь вибору стратегії розвитку підприємства по шляху збільшення площ під посіви озимої пшениці з одночасним поглибленням спеціалізації, говорить і той факт, що аналізоване підприємство домоглося в останні роки суттєво підвищити врожайність пшениці, що призвело і до збільшення прибутковості посівів на 1 га. Тому, на нашу думку, при продовженні інтенсифікації галузі та поглибленні спеціалізації, можливо отримати ще більш вагомі економічні результати.

Стратегію підвищення ефективності виробництва за рахунок інтенсифікації виробництва озимої пшениці можна здійснювати також за декількома напрямками:

1. Використовуючи елітні сорти селекції вітчизняних селекційних станцій.

2. Використовуючи трансгенні гібриди озимої пшениці канадських, голландських, американських холдингів.

Запровадження обох варіантів потребує дотримання сівозмін, які були порушені на підприємстві, що досліджується; збільшення внесення добрив згідно до інтенсивної технології обраного сорту, дотримання технології вирощування. Перевагами інтенсивних технологій беззаперечно є наступне: істотне підвищення урожайності культур. Елітне насіння вітчизняних сортів (сорта – Левада, Манжелія, Коломак 3, Фора, Лорд, Сидор Ковпак), виведені селекційним методом дають урожайність до 90 ц/га, мають виражену адаптивність та стійкість до біотичних стресів та хвороб, несприятливих умов тощо.

Голландські та канадські сорти трансгенної пшениці мають потенціал врожайності до 170-180 ц/га, що значно вище ніж пропонують вітчизняні насінневі станції, але ми повинні пам'ятати про недостатню вивченість впливу сучасних біотехнологій на навколишнє середовище та організм самої людини, що буде споживати продукцію ГМО безпосередньо або опосередковано через споживання продукції тваринництва, вирощеної на кормах з додаванням трансгенних сортів зерна.

Впровадження інтенсивних технологій потребує збільшення виробничих витрат на 1 га посіву до 1,5 і більше разів. Але за несприятливих умов може не забезпечити відповідний ріст врожаю, що спричинить зростання собівартості одиниці продукції і зниження рівня рентабельності виробництва. Також до негативних наслідків впровадження високовитратних інтенсивних технологій слід віднести небезпеку забруднення довкілля, порушення екологічної рівноваги внаслідок інтенсивного використання гербіцидів, пестицидів та великих доз мінеральних добрив.

3. Наступна стратегія розвитку підприємства може стосуватися розвитку іншої моделі інтенсивних технологій направлених на реалізацію біологічного потенціалу продуктивності культур, формування агротехнічної моделі вирощування культур на основі раціонального використання матеріально-технічних

ресурсів, в тому числі засобів хімічного захисту рослин і мінеральних добрив.

Цим цілям відповідає технологія прямого посіву (або no-till), яка ще не є розгалуженою серед фермерів, але вже відомою в Україні [6]. У порівнянні з традиційною технологією обробітку ґрунту (оранка), технологія прямого посіву має як певні переваги, так й недоліки.

До переваг слід віднести: швидкість проведення посівної кампанії, значна економія людських ресурсів та палива, накопичення вологи та поступове підвищення родючості ґрунтів – це тільки декілька основних переваг технології No-Till. Недоліками рахуються висока вартість сівалок прямого посіву, підвищення затрат на хімічні засоби для боротьби з бур'янами, високі вимоги до рівня знань агронома та менеджера підприємства тощо. Також недоліком вважають той факт, що при переході з традиційної системи землеробства на систему No-Till в перші роки може впасти урожайність, яка, проте, згодом стане навіть вищою за рахунок відновлення та насичення ґрунтів поживними речовинами.

Наступна пропозиція щодо вдосконалення роботи фермерського господарства стосується застосування технології утилізації гною та переробці його в компост, що буде використовуватися в якості добрива для рослинництва в концепції переходу до органічного землеробства.

Норми застосування гною в кожному полі повинні бути не менша ніж 25-30 т/га. Замість гною пропонується використовувати сучасну технологію *аеробного компостування*. Використання компосту замість органічних та мінеральних добрив відповідає вимогам інтенсивного вирощування сільськогосподарських культур, вимогам безпеки виробництва та органічного ведення господарства.

Виготовлення компосту за запропонованій технологією дозволяє поменшити використання гербіцидів, значно поліпшує якість ґрунту без внесення великої кількості хімічних добрив. Крім того, застосування даної технології дозволить підприємству вирішити проблему утилізації гною та забезпечить більш гармонійні взаємозв'язки між галузями господарства.

Звичайно фермеру необхідно купувати обладнання для виготовлення даного виду добрив. До основних витрат входять: навчання технолога (персоналу); закупівля обладнання (поставка, розмитнення, збірка і запуск); технологічний регламент (з програмним забезпеченням); проект. Але витрати покриваються меншими витратами на внесення органічних добрив, якісне поліпшення ґрунту та підвищення урожайності культур, що вирощуються.

Із запропонованих вище стратегій або варіантів подальшого розвитку підприємства, фермер в рамках управління має змогу обрати концепцію, яка є найбільш прийнятна для нього. Він оцінює ризики, фінансові можливості, позитивні та негативні сторони кожної стратегії. Але постає питання як порівняти різні за суттю стратегії розвитку підприємства?

Нами запропоновано у даній ситуації використати метод «Дерево рішень» та порівняти зазначені стратегії розвитку. Даний метод дозволяє за допомогою об'єктивних та суб'єктивних критеріїв оцінити пере-

ваги та недоліки кожної запропонованої концепції, та обрати найкращу за всіма показниками. Елементами системи виступають запропоновані стратегії розвитку – напрямки, серед яких господар обирає найбільш прийнятний для себе варіант та реалізує його у житті.

Критеріями для оцінки варіантів рішення пропонуємо обрати наступні:

1. Матеріальні витрати: закупівля нових сортів рослин, закупівля добрив та інших засобів захисту рослин, додаткові витрати на обладнання.

2. Екологічна безпека запропонованих заходів, вплив на оточуюче середовище.

3. Соціально-економічний відбиток запропонованої стратегії (чи потребує зменшення/збільшення кількості робітників, оплати праці, інші фактори соціального плану, що можуть бути задіяні).

4. Економічна ефективність для власника.

5. Необхідність навчання, підвищення кваліфікації робітників.

На наш погляд, цих критеріїв достатньо для того, щоб оцінити запропоновані варіанти розвитку фермерського господарства, але кожний фермер або менеджер має змогу розширити кількість критеріїв залежно від поставлених завдань.

Оцінка кожного варіанту рішення відбувається методом порівняння вагомості кожного з означених критеріїв. Коефіцієнт вагомості (Кв) є суб'єктивною величиною, яку надає тому чи іншому показнику сам управлінець на основі об'єктивних показників, власного уявлення про важливість і цінність критеріїв для його виробництва та інших показників, експертної думки. Так, обираючи між збереженням старої стратегії (нічого не змінюючи у виробництві), вибором варіанта поліпшення виробництва впровадженням нових високопродуктивних сортів рослин і впровадженням якихось нових технологій (інновацій), що дозволяють поліпшити якість продукції, якість ґрунтів, продуктивність праці на підприємстві тощо, управлінець може вибрати перші основні критерії для порівняння: 1) наскільки збільшуються матеріальні витрати на насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин; 2) чи потребує зміна стратегії розвитку купівлі нового обладнання або техніки; 3) наскільки він (господар) та його персонал є обізнаним у новій технології, чи потребує впровадження її, підвищення кваліфікації чи залучення спеціалістів для навчання (що є додаткові кошти).

Важливість кожного компоненту господар на цьому етапі визначає самостійно (або за допомогою експертів), виходячи з того, наскільки той чи інший компонент є критичним для прийняття рішення.

З нашої точки зору, даний метод дозволяє врахувати і наукові, економічно розраховані дані, що характеризують кожен варіант стратегії, так і суб'єктивні оцінки критеріїв, що визначають вибір напрямку розвитку підприємства. Використання методу «Дерево рішень» дозволяє фермеру оцінити всі переваги та недоліки варіантів управлінських рішень та обрати той, що відповідає прагненням саме цього господаря з урахуванням об'єктивних показників. Ефективний керівник організації повинен зробити відповідні висновки з аналізу розвитку ситуації і врахувати їх при прийнятті наступних рішень. Якщо результати аналі-

зу викликають сумніви в правильності поставлених цілей, то необхідне переосмислення і зміна стратегії організації в цілому.

ВИСНОВКИ

Прогнози вчених, які говорять про стрімке зниження кількості доступних людині природних ресурсів, порушення екологічного балансу і коеволюції людини і природи, підштовхують нас до того, щоб перехід до сталого розвитку ні був голосливим та формальним. Важливі заходи по захисту навколишнього середовища і збереження біологічного різноманіття планети (в контексті України), такі як: трансформація земельних відносин з урахуванням принципів сталого розвитку, екологічної безпеки, соціальної паритетності при домінуванні екологічних інтересів над економічними, впровадження методів стимулювання зважених та вивірених (з урахуванням екологізації виробництва) заходів та стратегій розвитку, компенсації за забруднення земель, втрату їх родючості, відповідно до розміру коштів, необхідних на відтворення земельних ресурсів тощо, повинні підкріплюватися всебічними дослідженнями і впровадженнями нових моделей мислення (стратегічного насамперед), які дозволять в дійсності усвідомлювати необхідність збереження планети і кожне рішення приводити у відповідність з цим знанням.

Список використаних джерел

1. Meadows D.H., Randers J., Meadows D.L. *Limits to Growth: The 30-Year Update*. White River Junction. Vermont: Chelsea Green, 2004.
2. Герасимчук З.В. *Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія*. Луцьк, 2008.
3. Дегодюк Е.Г., Дегодюк С.Е. *Еколого технологічна безпека України*. Київ, 2006.
4. Сидич О.В. *Стратегічне маркетингове управління інноваційним потенціалом фермерського господарства*. Економічний вісник НГУ. Дніпропетровськ, 2006, № 2. С. 105-110.
5. Гарбар В.В. *Стратегічні напрями сталого розвитку фермерських господарств*. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3421>
6. Дерпш Р. *No-till для фермера*. URL: <http://agrotill.in.ua/no-till-2.html>.

References

1. Meadows D.H., Randers J., Meadows D.L. *Limits to Growth: The 30-Year Update*. White River Junction. Vermont: Chelsea Green, 2004.
2. Gerasimchuk Z.V. *Regional Policy for Sustainable Development: Theory, Methodology, Practice: monograph*. Lutsk, 2008.
3. Degodyuk E.G., Degodyuk S.E. *Ecological technological safety of Ukraine*. Kyiv, 2006.
4. Sidich O.V. *Strategic marketing management of the innovative potential of the farm*. Economic Herald of the NMU. Dnipropetrovsk, 2006, No. 2. pp. 105-110.
5. Garbar V.V. *Strategic directions of sustainable development of farms*. Electronic scientific special edition "Effective economy". URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3421>
6. Derpsh R. *No-till for the farmer*. URL: <http://agrotill.in.ua/no-till-2.html>.

ГІЛЬОРМЕ

Тетяна Вікторівна
gillyorme@i.ua

УДК 657.6

НОВИЦЬКА

Наталія Сергіївна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО
ПРОЦЕСУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА
ЗАСАДАХ ОПТИМІЗАЦІЇ РУХУ
ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

IMPROVEMENT OF FIXED ASSETS'

ACCOUNTING PROCESS ON THE BASIS OF
ACCOUNTING INFORMATION FLOW'S
OPTIMIZATIONк.е.н., доцент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончарамагістрант, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

У статті розглянуто теоретичні особливості раціональної організації обліку основних засобів на підприємстві. Визначено способи оптимізації руху документів обліку основних засобів. Побудована схема потоку облікових первинних документів між підрозділами підприємства з операцій основних засобів. Представлена оперограма первинного документа приймання під час надходження основного засобу на суб'єкт господарювання. Доведено, ефективна організація обліку основних засобів можлива на основі оптимізації схеми потоку облікових документів.

* * *

В статье рассмотрены теоретические особенности рациональной организации учета основных средств на предприятии. Определены способы оптимизации движения документов учета основных средств. Построена схема потока учетных первичных документов между подразделениями предприятия по операциям основных средств. Представлена оперограмма первичного документа приема при поступлении основного средства на предприятие. Доказано, эффективная организация учета основных средств возможна на основе оптимизации схемы потока учетных документов.

* * *

The activities of business entities are conducted by means of employing every resource available: intangible and tangible, labor and financial resources as well as their main constituent – fixed assets (property, plant and equipment), which serve as an essential factor for improving the operational efficiency of the enterprise. The objective of the article is to examine the ways of optimizing the accounting of fixed assets as the main constituent of material and technical basis for sustained operating activity of the enterprise. The article determines the methods of optimizing the flow of accounting records for fixed assets. The paper contains the constructed flow chart for primary accounting documents between departments of the enterprise as well as the operogramme for Fixed asset transfer form. With the help of the provided operogramme it becomes possible to supervise the stages of document flow from the moment of receiving the article of fixed assets until the expiry of its storage period in the case of fixed asset retirement. Effective organization of accounting of fixed assets can be reached through optimizing the flow of accounting records. This is realized by means of utilizing the division of operations by technological stages of accounting and drawing up the flow chart for accounting documents. The perspectives of further research include: unification of document flow structure, implementation of updates to existing standard forms for accounting of fixed assets, further automation of accounting operations, realization of division of accounting operations by their purpose as the means to formulate and provide clear and precise directives to the employees of the enterprise.

Ключові слова: бухгалтерський облік, основні засоби, облікові документи

Ключевые слова: бухгалтерский учет, основные средства, учетные документы

Keywords: accounting, fixed assets, accounting documents

ВСТУП

Діяльність суб'єктів господарювання здійснюється за допомогою використання всієї сукупності ресурсів: нематеріальних та матеріальних, трудових і фінансових, а також головної їх складової – основних засобів, які є важливим фактором підвищення ефективної діяльності на підприємстві. При раціональній експлуатації основних засобів збільшується випуск продукції та реалізація без додаткових зовнішніх вкладень в умовах нестачі інвестиційних ресурсів [1].

О.С. Яцунська [2, с. 131] розробила схему порядку і взаємозв'язку первинних форм обліку основних засобів за стадіями життєвого циклу. М.М. Матієшин [3, с. 159] пропонує систему інтегральних показників для побудови економетричних моделей та моделей аналізу з використанням дискримінантів з метою здійснення прогнозу ефективної експлуатації основних засобів. О.В. Зінкевич [4, с. 136] використовує

науково-методичні підходи для аналізу основних засобів у системі управління реальним інвестиційними надходженнями за етапами життєвого циклу. Н.І. Самбурська [5, с. 195] побудувала оптимізаційні моделі ефективної експлуатації основних на засадах різних методів аналізу: факторного, трендового, кореляційно-регресійний. Неміш Ю.В. [6, с. 138] розробила методику для вибору оптимальної стратегії щодо здійснення ефективної експлуатації та оновлення основних засобів.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є розгляд шляхів оптимізації організації бухгалтерського обліку основних засобів як головної складової матеріально-технічної бази для здійснення тривалої діяльності підприємством.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічна та інформаційна основа дослі-

дження – це фахові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Для наочного подання результатів дослідження використовуються табличний і графічний прийоми.

РЕЗУЛЬТАТИ

Несвоєчасність подання релевантної інформації, неналежна аналітична обробка щодо фактичного здійснення операцій з певного етапу експлуатації основних засобів, знижують рівень достовірності даних. Це створює перешкоди в прийнятті успішних рішень керівництвом для продовження здійснення тривалої діяльності [7].

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій

наочне відображення руху документів на підприємстві можна створити з використанням спеціальних пакетних програм, наприклад Microsoft Office Visio. Використання даного програмного продукту допомагає підвищити рівень автоматизації, мінімізувати матеріальні витрати, провести раціональне розташування підрозділів, визначити послідовність руху документів основних засобів й забезпечити уникнення циклічності опрацювання документу на конкретному робочому місці. Сформована схема потоку документів з обліку основних засобів організації подана на рис. 1.

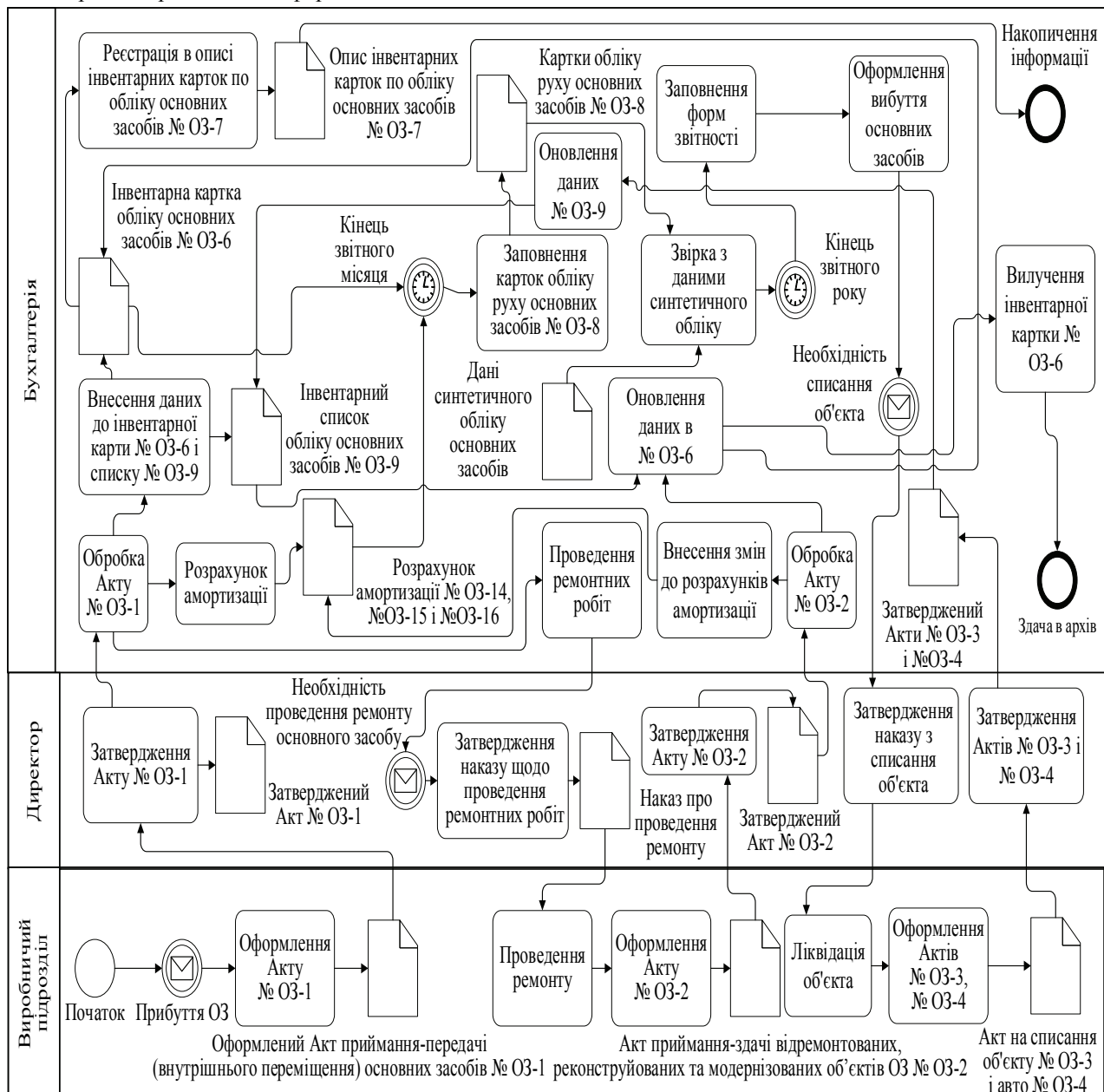

Рис. 1. Схема потоків облікових документів з обліку основних засобів [авторська розробка]

Відповідно до розглянутих потоків облікової інформації обліку основних засобів здійснюється значний цикл переміщення з часу надходження об'єкту та формування графіку документообігу.

Але підвищується ризик невідповідності і неточності у великому масиві документів. У свою чергу,

виявлений недолік викликає складність в діяльності підприємства та прийнятті відповідних рішень.

Для впровадження подальшої оптимізації порядку документування облікових процесів основних засобів можна відобразити етапи руху на рівні підрозділів підприємства. Використання оперограми допомагає

відобразити організацію алгоритму формування, перевірки, затвердження, обробки та передачі до архіву облікового документу наприкінці існування основного засобу на підприємстві. Так, відбувається мінімізація витрат часу на формування документу [8].

Від правильного заповнення документів надходження об'єкту основних засобів залежить здійснення подальшого його документального оформлення й експлуатація на підприємстві. Як приклад, побудуємо оперограму Акта приймання-передачі основних засобів № ОЗ-1 (табл. 1).

За допомогою побудованої оперограми можна

спостерігати етапи руху документа з часу надходження об'єкта основного засобу та до кінця терміну його зберігання у разі вибуття основного засобу.

Забезпечення впорядкованості й оперативності руху документів бухгалтерського процесу стає важливим етапом при ефективній організації обліку основних засобів та має бути належним чином регламентований й документально оформлений. Хоча здійснення цього й дозволяє контролювати сукупність облікових процедур та підвищення швидкості надання необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень, проте є досить трудомісткою роботою.

Таблиця 1

Оперограма Акта приймання-передачі основних засобів (№ ОЗ-1) [авторська розробка]

№ з/п	Операція	Виконавець					
		Комісія оприбуткування		Керівник	Головний бухгалтер	Бухгалтер з обліку цих об'єктів	Архів
		Голова	Члени				
1	Створення наказу формування комісії з приймання об'єкта			●			
2	Затвердження наказу			●			
3	Огляд і характеристика об'єкта	●	●				
4	Оформлення акту		●				
5	Підписування акту	●	●	●	●		
6	Перевірка акту					●	
7	Затвердження акту				●		
8	Передача акту для обробки					●	
9	Внесення інформації в інвентарну картку об'єкта					●	
10	Відображення операції на рахунках обліку					●	
11	Заповнення інвентарного списку					●	
12	Передача до архіву						●
13	Вилучення з архіву після закінчення строків зберігання						●

ВИСНОВКИ

Ефективна організація обліку основних засобів може бути досягнута на засадах оптимізації руху облікової інформації. Це відбувається з використанням розподілу операцій за технологічними етапами обліку та формуванням схеми потоку облікових документів. Перспективами подальших досліджень є: уніфікація структури документообігу, оновлення існуючих типових бланків з обліку основних засобів, подальша автоматизація облікових операцій, здійснення розподілу облікових операцій за призначенням для формування й надання чітких розпоряджень працівникам підприємства.

Список використаних джерел

1. Гільorme Т.В., Данилова В.С. Методичні аспекти організації обліку основних засобів на промисловому підприємстві. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 18. С. 515–520.
2. Яцунська О.С. Облік основних засобів за стадіями життєвого циклу: монографія. Херсон, 2017. 188 с.
3. Матієшин М.М. Обліково-аналітичне забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2015. 352 с.
4. Зінкевич О.В., Лазаришина І.Д. Організація і методика обліку та аналізу основних засобів в управлінні реальними інвестиціями: монографія. Рівне: НУВГП, 2017. 208 с.
5. Самбурська Н.І. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами: теорія і практика (на

прикладі підприємств водопровідно-каналізаційного господарства): монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2015. 289 с.

6. Неміш Ю.В. Формування основних засобів та управління ними у м'ясопереробних підприємствах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Львів, 2015. 200 с.

7. Гільорме Т.В., Данилова В.Є. Основні засоби як складник облікової політики промислового підприємства. Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації та енергозбереження: матеріали 5 міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 4-5 квітня 2017 р.). Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2017. Том. 1. С. 60-64.

8. Рожельюк В.М., Денчук П.Н. Організація документообігу як основного інструмента забезпечення функціонування ефективної системи комунікації на переробному підприємстві. Сталий розвиток економіки. 2014. № 2. С. 114-121.

References

1. Hilorme T.V., Danilova V.Ye. Methodological aspects of organization of asset accounting at the industrial enterprise. Global and national problems of the economy. 2017. Vol. 18. pp. 515-520 (in Ukrainian).

2. Yatsunska O.S. Accounting for fixed assets at the stages of the life cycle: monograph. Kherson, 2017. 188 p. (in Ukrainian).

3. Matiiyshyn M.M. Accounting and analytical support for

the process of exploiting fixed assets for building enterprises: dis. ... cand. of econ. sciences: 08.00.09. Kyiv, 2015. 352 p. (in Ukrainian).

4. Zinkevych O.V., Lazaryshyna I.D. Organization and methodology of accounting and analysis of fixed assets in the real investments management: monograph. Rivne: NUVHP, 2017. 208 p. (in Ukrainian).

5. Samburska N.I. Accounting and analytical support for the management of fixed assets: theory and practice (for example, enterprises of the water supply and sewerage economy): monograph. Poltava: RVV PUET, 2015. 289 p. (in Ukrainian).

6. Nemish Yu.V. Formation of fixed assets and management them in meat processing enterprises: dis. ... cand. of econ. sciences: 08.00.04. Lviv, 2015. 200 p. (in Ukrainian).

7. Hilorme T.V., Danylova V.Ye. Fixed assets as component of the accounting policy of industrial enterprise. Current state and problems of development of statistics, accounting and auditing in the conditions of globalization and energy saving: materials 5 international scienc. and pract. conf. (Dnipro, 4-5 april 2017). Dnipro: DNU im. O. Honchara, 2017. pp. 60-64 (in Ukrainian).

8. Rozheliuk V.M., Denchuk P.N. Organization of document as the main instrument to ensure an effective system of communication at the processing enterprise. Sustainable development of economy. 2014. Vol. 2. pp. 114-121 (in Ukrainian).

ХОМА

Ірина Борисівна
irkhoma2010@ukr.netд.е.н., професор кафедри,
Національний університет
"Львівська політехніка"

УДК 368:336-049.5(477)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО
РИНКУ УКРАЇНИFINANCIAL SECURITY OF THE
UKRAINIAN INSURANCE MARKET

АБРАМЧУК

Надія Анатоліївна
nadiyaabramchuk@gmail.comмагістр, Національний
університет "Львівська
політехніка"

У статті розкрито сутність та місце фінансової безпеки страхового ринку в економіці держави. Розглянуто актуальні проблеми функціонування страхових компаній та висвітлені загальні тенденції розвитку ринку страхування України. Встановлено основні показники, які характеризують стан страхового ринку України, проаналізовано окремі з них. Описано внутрішні та зовнішні чинники впливу на фінансову безпеку страхового ринку та визначено перспективні напрямки її підвищення.

* * *

В статье раскрыта сущность и место финансовой безопасности страхового рынка в экономике государства. Рассмотрены актуальные проблемы функционирования страховых компаний и освещены общие тенденции развития рынка страхования Украины. Установлены основные показатели, характеризующие состояние страхового рынка Украины, проанализированы некоторые из них. Описаны внутренние и внешние факторы влияния на финансовую безопасность страхового рынка и определены перспективные направления её повышения.

* * *

Introduction. The effective functioning of the insurance market and a high level of its financial security is a guarantee of growth of the national economy. Today, the problems of functioning of the insurance market of Ukraine are obvious. To eliminate them, it is necessary to investigate the factors of influence and ways to increase the financial safety of the insurance market.

Purpose. The purpose of scientific research is to analyze the current state of the insurance market of Ukraine, to substantiate the theoretical essence of the financial safety of the insurance market and describe ways to increase it.

Results. The article reveals the essence and place of financial security of the insurance market in the state economy. The actual problems of insurance companies' functioning are considered and the common trends of the Ukrainian insurance market development are highlighted. The main indicators characterizing the state of the insurance market in Ukraine are determined, some of them are analyzed. The importance of the insurance policy of the insurance company, the size of its equity, the importance of using the investment potential of the insurance company, and the placement of insurance reserves are analyzed. The internal and external factors of influence on financial safety of the insurance market are described and perspective directions of its increase are determined.

Conclusion. By the results of scientific research the conclusions of theoretical and practical content are done. Firstly, the financial security of insurance company depends on its financial stability, solvency, capital adequacy, tariff and investment policy, and other factors. Secondly, the analysis of the state of the insurance market of Ukraine showed that it is far behind the advanced countries of the world and is exposed to many risks. Thirdly, it is necessary to develop and realize the strategy of development of Ukrainian insurance market.

Ключові слова: страховий ринок, фінансова безпека, чинники впливу, капіталізація, страхові резерви, інвестиційний потенціал

Ключевые слова: страховой рынок, финансовая безопасность, факторы влияния, капитализация, страховые резервы, инвестиционный потенциал

Keywords: insurance market, financial security, factors of influence, capitalization, insurance reserves, investment potential

ВСТУП

Ефективне функціонування страхового ринку є важливою складовою загального розвитку країни. Страховий ринок, акумулюючи тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб, має можливість формувати значні інвестиційні ресурси, що спрямовуються для фінансування реального сектору економіки та захисту інтересів суб'єктів господарювання.

У сучасних умовах політичної та економічної нестабільності, глобалізації ринків та появи потужних іноземних страхових компаній страховий ринок України піддається багатьом ризикам. Тому значної актуальності набуває дослідження питання фінансової безпеки страхового ринку та шляхів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній.

Питання фінансової безпеки страхового ринку досліджувалось у працях багатьох вітчизняних науковців. В.М. Андрієнко [1] та В.М. Фурман [2] досліджували у своїх працях сутність фінансової безпеки загалом і фінансової безпеки страхового ринку зокрема. Ю.М. Клапків, Г.С. Бовсунівська, Т.О. Письменна, О.В. Борисюк [3-6] працювали над характеристикою внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на розвиток страхового ринку і рівень його фінансової безпеки. Л.О. Заволока [7] у своїй праці досліджувала необхідність впровадження європейських стандартів функціонування страхового ринку. І.Є. Бондар [8] запропонував системний підхід до дослідження страхового ринку та його фінансової безпеки.

Попри значний науковий доробок вказаних авторів, варто відзначити брак уваги до визначення найважливіших факторів впливу на підвищення фінансової безпеки страхового ринку України, його стійкості та конкурентоспроможності порівняно з лідерами страхового ринку.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті сутності фінансової безпеки страхового ринку, розгляді сучасного стану страхового ринку України та описі можливості підвищення фінансової безпеки страхового ринку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою роботи є наукові праці, матеріали періодичних наукових видань, нормативно-правові акти з питань функціонування страхового ринку, офіційна звітність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України.

У процесі дослідження використовувалися методи логічного аналізу, узагальнення та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стан страхового ринку є одним з індикаторів економічного розвитку країни. Ринок страхових послуг в Україні є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Попри це, частка страхових премій у ВВП країни є незначною порівняно з розвиненішими країнами. За 2017 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП залиши-

лись на рівні 2016 р. та становила 1,5 % [9]. Співвідношення страхових премій до ВВП у країнах з ринковою економікою за останні роки складає 8-12 %. Бачимо, що український страховий ринок на даний час відстає в розвитку та відповідно не є конкурентоспроможним, піддається багатьом ризикам.

Страховий ринок частково охоплює ризики, що існують на фінансовому ринку в цілому, бо кожна зі сфер фінансового ринку є взаємопов'язаною та взаємозалежною. Загрози фінансовій безпеці страхового ринку – це можливість понесення збитків страховим ринком в цілому та його окремими суб'єктами [4].

Під фінансовою безпекою страхового ринку варто розуміти рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, що відображає максимальну узгодженість інтересів страховиків і страхувальників та забезпечує ефективне функціонування страхового ринку.

Фінансова безпека страхової компанії – це здатність страховика забезпечувати стабільність фінансово-економічного розвитку; забезпечувати постійну платоспроможність; нейтралізувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість страхової компанії; найбільш оптимально залучати та використовувати тимчасово вільні засоби суб'єктів господарювання; в найкоротші терміни адаптовуватись до потреб ринку [8].

Характеристика фінансової безпеки страхового ринку вимагає дослідження та аналізу її основних індикаторів. Для оцінки рівня безпеки страхового ринку науковці пропонують звернути увагу на такі показники:

- частка страхових премій у ВВП країни (рекомендовано: 8-12 %);
- рівень страхових виплат (рекомендовано: не менше 30 %);
- частка страхових резервів в капіталі (рекомендовано: 60-80%) [6].

Для формування коректних висновків щодо стану фінансової безпеки страхового ринку України розглянемо основні показники діяльності страхового ринку за 2012-2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки стану фінансової безпеки страхового ринку України впродовж 2012-2017 рр.

[складено авторами на основі [9]]

Показник	Період					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість страхових компаній, од.	414	407	382	361	310	294
З них «Life insurance», од.	62	62	57	49	39	33
Активи, млн. грн.	56225	66387	70261	60729	56076	57381
Обсяг сформованих страхових резервів, млн. грн.	12577,6	14435,7	15828	18376,3	20936,7	22864,4
Рівень валових страхових виплат, %	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1	24,3
Частка страхових премій у ВВП, %	1,9	2,0	1,7	1,5	1,5	1,5

Отже, впродовж досліджуваного періоду частка страхових премій у ВВП країни є низькою та має тенденцію до зменшення, що свідчить про недостатній рівень розвитку страхового ринку в Україні. Рівень валових страхових виплат наближався до стану фінансової безпеки лише у 2015 р., в інших періодах до рекомендованого значення не вистачає від 5 % до 15 %. Щодо страхових резервів, то вони є основою фінансового потенціалу іноземних страховиків. За рахунок страхових резервів було профінансовано 85 %

нансової безпеки лише у 2015 р., в інших періодах до рекомендованого значення не вистачає від 5 % до 15 %. Щодо страхових резервів, то вони є основою фінансового потенціалу іноземних страховиків. За рахунок страхових резервів було профінансовано 85 %

активів страхових компаній у країнах ЄС у 2016 р. В Україні ж страхові резерви становлять до 30 % від загального капіталу страхових компаній.

Загальна кількість страхових компаній станом на кінець 2017 р. становила 294 од., у тому числі страхових компаній «Life» – 33 компанії. Кількість страхових компаній зменшується, це пов'язано з відкликанням ліцензій через незадовільні показники фінансової стійкості і платоспроможності страхових компаній.

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,9 % акумулюють 200 страхових компаній "non-Life" (73,8 % всіх страхових компаній "non-Life") та 99,5% – 20 СК "Life" (51,3% всіх СК "Life") [9].

Впродовж 2012-17 рр. розмір активів страхових компаній досягнув максимального значення у 2014 р. (70,3 млрд. грн.) у зв'язку з частковим відновленням світових фінансових ринків після негативних наслідків світової фінансової кризи. Водночас, протягом наступних років фінансові ресурси страховиків скоротились. Така ситуація спричинена рядом факторів:

- девальвацією національної грошової одиниці;
- зниженням купівельної спроможності населення;
- впливом капіталів закордон;
- втратою загальних активів страхових компаній, що пов'язана з анексією АРК та веденням бойових дій на сході України.

Отже, фінансова безпека страхового ринку характеризується станом його розвитку та фінансовою і економічною ефективністю. Провівши аналіз сучасного стану страхового ринку України, можна стверджувати, що недотримання нормативних значень показників, що характеризують його фінансову безпеку є причиною неспроможності страхового ринку України акумулювати значні інвестиційні ресурси для розвитку економіки, для забезпечення соціального захисту населення та конкурентоспроможності самого страхового ринку.

Визначаючи фактори впливу на фінансову безпеку страхового ринку доцільно поділити їх на дві групи: зовнішні та внутрішні. Внутрішні загрози фінансовій безпеці спричинені неадекватною фінансово-економічною політикою, прорахунками керівних органів управління, недотриманням законодавчо встановлених вимог діяльності страхової компанії [4].

До найважливіших внутрішніх загроз фінансовій безпеці страхової компанії належить:

- недостатність власного капіталу, ліквідних активів та сформованих страхових резервів;
- прорахунки у тарифній політиці та незбалансованість страхового портфеля;
- висока частка перестрахування;
- невикористання інвестиційного потенціалу;
- недотримання умов платоспроможності та фінансової стійкості;
- неефективний фінансовий менеджмент страхових організацій;
- непрозорість страхового ринку;
- низький рівень довіри до страховика.

До складу власних коштів страховика належить статутний, додатковий і резервний капітали, а також

сформовані страхові резерви. В Україні розмір статутного капіталу законодавчо встановлений. Відмінністю від світового страхового ринку є те, що в Україні перерахунок розміру статутного капіталу на гривні проводиться лише на момент створення, а в країнах ЄС – щорічно. Наразі в багатьох вітчизняних компаніях розмір статутного капіталу, перерахований відповідно до офіційного курсу євро не відповідає мінімально встановленим вимогам. Страхова компанія повинна сформулювати достатній обсяг страхових резервів для здійснення виплат при настанні страхових випадків.

Ще одним фактором, що не сприяє підвищенню рівня фінансової безпеки страхування, є не реалізований інвестиційний потенціал страховика. Активи страховиків розміщуються переважно на поточних банківських рахунках і депозитах (близько 30% активів страховиків) та акціях (47% активів страховиків). Більшість страхових компаній провідних країн світу розміщують свої активи у такі напрямки: міжнародні та корпоративні цінні папери, акції, державні та муніципальні цінні папери. Така ситуація пояснюється тим, що в Україні переважає ризикове страхування, а відповідно «non-Life» компанії акумулюють менший обсяг фінансових ресурсів на коротші терміни та вкладають їх переважно в короткострокові, високоліквідні активи [4].

Прорахунки в тарифній політиці гальмують розвиток ринку. Наприклад, високі тарифні ставки в страхуванні життя є обтяжливими для більшості населення і відповідно таке страхування не користується попитом.

Зовнішні чинники теж мають значний вплив на рівень фінансової безпеки страхового ринку. До них можна віднести:

- глобалізацію ринку страхових послуг;
- високий рівень концентрації капіталу на світових ринках страхових послуг, відтік капіталу за кордон;
- відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва;
- низький платоспроможний попит на страхові послуги;
- недосконалу державну політику у сфері страхування;
- зростання конкуренції у сфері страхування;
- неефективне функціонування спеціалізованих страхових саморегулюючих організацій;
- глобальне наростання нестійкості світової фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій [6].

Попри те, що вплив на зовнішні фактори обмежений, для підтримки фінансової безпеки страхового ринку варто створити систему швидкого реагування та адаптації до потреб ринку. Наприклад, впровадження «Solvency II» та відповідність вимогам даного міжнародного документу сприятиме покращенню структури активів, вирівнюванню конкурентоспроможності та посиленню фінансової безпеки зокрема. Формування сприятливого середовища для збільшення попиту на страхові послуги та розвитку ринку повинно базуватись на відповідній державній політиці щодо галузі.

ВИСНОВКИ

Отже, фінансова безпека страхового ринку є невід'ємним елементом розвитку економіки країни. Виходячи з сучасного стану страхового ринку України, страховим компаніям необхідно приділити значну увагу організації власних фінансів та управління ними з метою забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та підвищенні фінансової безпеки. Таким чином, незважаючи на значну кількість негативних факторів впливу на фінансову безпеку страхового ринку, він залишається перспективною галуззю економіки країни. Важливим є проведення заходів з підвищення рівня фінансової безпеки за рахунок використання системи показників з моніторингу результатів діяльності страховиків та проведення заходів для мінімізації впливу негативних факторів.

Перспективи подальших досліджень у даному науковому напрямі вбачаємо у конкретизації заходів з підвищення фінансової безпеки страхового ринку шляхом узагальнення зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Андрієнко В.М., Кобко Р.В. Сутність та місце безпеки ринку страхових послуг в економічній безпеці держави. *Економіка та держава*. 2017. № 5. С. 24-28.
2. Фурман В.М., Зачосова Н.В. Особливості управління економічною безпекою сучасних страхових компаній як одного із видів фінансових установ. *Агросвіт*. 2015. № 15. С. 20-25.
3. Клапків Ю.М. Визначники формування сприятливого середовища для сталого розвитку ринку страхових послуг. *Економічний простір*. 2017. № 119. С. 122-134.
4. Бовсунівська Г.С. Специфічні прояви загроз фінансовій безпеці страхового ринку. *Економічний простір*. 2015. № 93. С. 189-199.
5. Письменна Т.В. Теоретичне підґрунтя функціонування і вітчизняна практика розвитку страхового ринку. *Світ фінансів: науковий журнал ТНЕУ*. 2016. №3 (48). С. 113-123.
6. Борисюк О.В., Стацук О.В. Оцінка фінансової безпеки страхових компаній в сучасних умовах. Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, М.А. Гіс. Дніпро. 2017. С. 313-326.
7. Заволока Л.О., Задорожна В.В. Впровадження та гармонізація європейських стандартів в системі українського страхування. *Економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. С. 35-38.
8. Бондар Є.І. Фінансова безпека страхового ринку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 27. С. 11-13.
9. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. Консолідовані звітні дані. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>
10. Юхименко В.М. Ринок страхових послуг: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 44-48.

References

1. Andriienko V.M., Kobko R.V. Essence and place of insurance services market security in the state economic security. *Economy and state*. 2017. № 5. pp. 24-28 (in Ukrainian).
2. Furman V.M., Zachosova N.V. Peculiarities of management of economic safety of modern insurance companies as one of the types of financial institutions. *Agrosvit*. 2015. № 15. pp. 20-25 (in Ukrainian).
3. Klapkiv Yu.M. Determinants of the enabling environment for the sustainable development of the insurance market. *Economic space*, 2017. № 119. pp. 122-134 (in Ukrainian).
4. Bovsunovska H.S. Specific displays of threats to financial security of the insurance market of Ukraine. *Economic space*. 2015. № 93. pp. 189-199 (in Ukrainian).
5. Pysmenna T.V. The theoretical basis of functioning and national practice of development of insurance market. *World of finances: scientific magazine TNEU*. 2016. № 3 (48). pp. 113-123 (in Ukrainian).
6. Borysiuk O.V., Stashchuk O.V. An estimation of financial safety of insurance companies in modern terms. *Innovative, financial and technical aspects of activity of enterprises: collective monograph*. Dnipro. 2017. pp. 313-326.
7. Zavaloka L.O., Zadorozhna V.V. Implement and harmonization European standards in the Ukrainian insurance. *Economy, finance, law*. 2015. № 4. pp. 35-38 (in Ukrainian).
8. Bondar Y.I. Financial security of insurance market. *Scientific announcer of the Kherson state university*, 2017. № 27. pp. 11-13 (in Ukrainian).
9. The official website of the National Commission, which performs state regulation of financial services markets Ukraine. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konso lidovani-zvitni-dani.html>
10. Yukhymenko V.M. Insurance industry: world trends and prospects in Ukraine. *Investments: practice and experience*. 2016. № 3. pp. 44-48 (in Ukrainian).

НОВАК

Надія Георгіївна

УДК 657.1:640.43

БАШИНСЬКА

Ірина Олександрівна
i.bash@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

FEATURES OF ACCOUNTING IN THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

старший викладач,
Одеський національний
політехнічний університетк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

Проаналізовано основні особливості підприємств готельно-ресторанного бізнесу; досліджено етапи калькуляції страв та особливості інвентаризації. Адаптовано думки основних іноземних компаній щодо обліку в готельно-ресторанній справі та виділено найбільш популярні в міжнародній практиці додатки для ведення обліку на початок 2018 р..

* * *

Проанализированы основные особенности предприятий гостинично-ресторанного бизнеса; исследованы этапы калькуляции блюд и особенности инвентаризации. Адаптировано позиции основных иностранных компаний по учету в гостинично-ресторанном деле и выделены наиболее популярные в международной практике приложения для ведения учета на начало 2018 г..

* * *

Introduction. One of the main prerequisites for a successful business is clearly structured accounting. However, each industry has its own characteristics. Hotel and restaurant business is one of the most important sectors of the service sector. As a rule, it has the form of the hotel and its structural subdivisions, such as a restaurant, retail and public catering establishments (mini bars, cafes, cafeterias, buffets, etc.), laundry, repair services, parking, recreation areas with children and so on. further.

Purpose. The purpose of the article is to study the peculiarities of the enterprises of the hotel and restaurant business and to reflect the peculiarities of their accounting.

Results. There are 3 main recommendations for hotel and restaurant business registration:

1) An overview of core costs on a weekly basis. Initial costs are the numbers needed to generate income from profits after overhead. Food, drinks and labor are the three biggest expenses that a restaurant has. They need to be tracked every week. The POS system is great for tracking these costs.

2) The chart of accounts should be simple and personalized. The chart of accounts consists of different accounts and positions that make up the Main Book. It is not necessary to adopt a style of accounting, work similar to a similar business. Personalization of the account plan for a particular institution is one of the key to the success of good accounting.

3) The need to configure all accounting accounts before revision of the report on losses and profits on a monthly basis. In the balance sheets, liabilities and assets are translated. They are one of the main articles of the financial statements. The profit and loss account helps the hotel and restaurant business owner to understand their net profit or loss at the end of the month.

Conclusion. Thus, the outlines of the hotel-restaurant management revealed the specifics of accounting and made it possible to make suggestions, namely: a review of weekly core costs, the use of a simple and personalized plan, and the need to configure all accounting accounts before reviewing the monthly loss statement and profit. It will greatly simplify work and will help to avoid many problems using modern applications for accounting in HoReCa, because clear and accurate accounting in the hotel and restaurant business – is a key to the success and competitiveness of the enterprise.

Ключові слова: підприємства готельно-ресторанного бізнесу, ГРБ, облік, калькуляція, інвентаризація, додаток

Ключевые слова: предприятия гостинично-ресторанного бизнеса, ГРБ, учет, калькуляция, инвентаризация, приложение

Keywords: hotel and restaurant business, HoReCa, accounting, costing, inventory, application

ВСТУП

Однією з головних умов успішного бізнесу є чітко налагоджена ведення бухгалтерського обліку. Однак у кожній галузі господарювання є свої особливості. Готельно-ресторанний бізнес входить в одну з найважливіших галузей сфери обслуговування. Як правило, має форму готелю та його структурних підрозділів, таких як, ресторан, організації роздрібно торгівлі та громадського харчування (мінібари, кафе, ка-

фетерії, буфети тощо), пральня, служби ремонту, паркування, зони відпочинку з дітьми і так далі.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження особливостей підприємств ГРБ та відображення особливостей їхнього обліку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою ро-

боти є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перш за все, необхідно окреслити нюанси ведення готельно-ресторанного бізнесу: невіддільною частиною надання послуги є матеріальна база і персонал готелю; має обмежені часові рамки. Послуга не може накопичуватися протягом певного періоду. В обліку готелів відсутнє незавершене виробництво. Отримані доходи та здійснені витрати визначаються за підсумками місяця; залежить від впливу соціально-економічних чинників та має сезонний характер попиту.

Доходами підприємств готельно-ресторанного сектора є надходження від споживачів послуг у вигляді плати за проживання, користування громадським харчуванням і отримання додаткових послуг. Надходження плати за проживання відноситься до основних видів діяльності, якщо мова йде про готельно-ресторанний комплекс. У відношенні додаткових послуг підприємство має право визначити окремий порядок обліку.

Для цілей бухгалтерського обліку виручка від послуг приймається при одночасному виконанні умов:

- 1) право на отримання виручки встановлено договором;
- 2) сума, отримана від споживача, спрямована на збільшення економічної вигоди підприємства;
- 3) розмір виручки визначена у вартісному вираженні;
- 4) оплачувана клієнтом послуга фактично надана;
- 5) визначено витрати, пов'язані з наданням послуги.

При відсутності виконання однієї з умов сума, яка надійшла у касу або на розрахунковий рахунок підприємства враховується в складі кредиторської заборгованості.

Особливістю готельно-ресторанного бізнесу є той факт, що необхідно вести облік виробництва, реалізації та організації споживання продукції. Калькулювання собівартості продукції є найважливішим аспектом обліку на підприємствах громадського харчування, до яких можна віднести готельно-ресторанні комплекси. Калькуляція – розрахункова відомість витрат організації на одиницю виробленої продукції громадського харчування. Щоб вивести коректну калькуляцію страви, необхідно провести ряд етапів:

- 1) Скласти меню, а саме конкретний список страв, концепцію ресторану і так далі;
- 2) Скласти технологічні карти на кожну позицію. Технологічна карта – це документ, в якому міститься повна інформація по кожній страві, термін і специфіка зберігання, харчова цінність, рецептура, склад, вага готової порції, опис зовнішнього вигляду, принцип прикраси і подачі [1; 2].
- 3) Знайти постачальників і підписати з ними договір, а також зібрати закупівельні ціни на кожен продукт, який буде потрібно. При калькуляції закупівельних цін на продукти необхідно так само включати транспортні витрати, витрати на навантаження і інші, допоміжні послуги.

Складання меню – один з основних пунктів ведення подальшого обліку, так як в залежності від концеп-

ції ресторану, бару чи кафе, буде залежати наскільки великим буде меню. Чим більше меню, тим більше обсяг технологічних і калькуляційних карт, які потрібно постійно підтримувати в актуальному стані.

Крім калькуляції страв, в ресторанній справі є важлива стаття обліку, така як облік товарів і сировини, які використовуються у виробництві власної продукції. Коли є сировина, є і відходи, які необхідно враховувати. Вони діляться на два типи: 1) Зворотні – відходи, які можна використовувати повторно. Наприклад, уламки шоколаду, які можна розтопити і використовувати при виготовленні нової партії. 2) Незворотні – відходи, які вже не можна повторно використовувати у виробництві, але вони можуть піти на господарські потреби. Наприклад, порожні коробки і пляшки.

Ще одним важливим моментом ведення обліку в готельно-ресторанному бізнесі є інвентаризація.

Інвентаризація – це зіставлення фактичних залишків товарів або сировини на складах із залишками тих же позицій за даними бухгалтерського обліку. В результаті інвентаризації визначаються товарні втрати.

Товарні втрати поділяються на дві категорії:

1) Нормовані – це природне зменшення продуктів у вазі або об'ємі. Тобто, нормальні витрати виробництва. Наприклад, борошно, яке кухар переважив на півграму або трохи розсипав.

2) Ненормовані – це псування або розкрадання продуктів. Облік і контроль за розкраданням продукції – головне завдання інвентаризації.

Як і в будь-якому бізнесі, в обліку готельно-ресторанної справи найважливішу роль має контроль і облік каси і руху грошових коштів. Бухгалтери ресторану працюють з чеками і відстежують рух коштів, що надійшли на рахунок ресторану з банківських карт. Тут важливо оперативного звіряти списані продукти з реально проданими стравами. І простежити за тим, щоб всі гроші доходили до каси.

На думку Бенсона Вілліса [3], партнера і засновника Bistro Accounting (британська компанія, яка займається бухгалтерським обліком в аутсорсингу, програмним забезпеченням QuickBooks SetUp для ресторанів, а також навчанням бухгалтерів для ресторанів) існує 3 основних рекомендації, щодо обліку в готельно-ресторанній справі:

1) Огляд основних витрат на тижневій основі. Початкові витрати – це цифри, необхідні для отримання прибутку від прибутку після накладних витрат. Продукти харчування, напої і робоча сила є трьома найбільшими витратами, які має ресторан. Їх потрібно відстежувати кожен тиждень. Система POS відмінно підходить для відстеження цих витрат.

POS-система (POS – Point of Sale) – це програмно-апаратний комплекс, що функціонує на базі фіскального реєстратора; за POS-системою закріплений типовий набір касових функцій: облік і відпуск товару, прийом і видача грошей, анулювання факту покупки тощо. Зазвичай складовими частинами POS-системи називають POS-комп'ютер, POS-монітор, чековий принтер, фіскальний реєстратор, POS-клавіатуру, дисплей покупця, грошовий ящик, зчитувач магнітних карт.

2) План рахунків повинен бути простим та персо-

налізованим. План рахунків складається з різних облікових записів і позицій, які складають Головну книгу. Не варто переймати стиль ведення обліку, працювати за аналогією з подібним бізнесом. Персоналізація плану рахунків для конкретного закладу – одна із заповідей успіху ведення грамотного обліку.

3) Необхідність конфігурації всіх бухгалтерських рахунків перед переглядом звіту про збитки і прибутки щомісяця. У балансових звітах перераховуються зобов'язання і активи. Вони є однією з основних статей фінансових звітів. Звіт про прибутки і збитки допомагає власникові готельно-ресторанного бізнесу зрозуміти їх чистий прибуток або збитки у кінці місяця.

Використання сучасних додатків для ведення обліку в готельно-ресторанному бізнесі на сьогоднішній день значно спрощують роботу бухгалтера в даній сфері і допомагають уникнути багатьох проблем. На початок 2018 р. найбільш популярним додатками для ведення обліку в міжнародній практиці є [1; 4]:

1) Sage Intacct – постачальник програмного забезпечення для обліку хмарних обчислень. Додатки Sage Intacct підходять для малих і середніх компаній і можуть забезпечити фінансову та операційну інформацію в режимі реального часу, а також можливість автоматизації критичних процесів. Sage Intacct надає користувачам безліч основних облікових додатків, таких як загальна книга, кредиторська заборгованість, дебіторська заборгованість, управління грошовими коштами і управління замовленнями. Він також включає вбудовані звіти і панелі моніторингу, управління часом та витратами, облік проектів, управління доходами і консолідації з декількома об'єктами. З відкритою структурою API система обліку Sage Intacct може інтегруватися з іншими бізнес-додатками, такими як CRM, payroll або POS-системи, щоб дозволити користувачам вибирати, які програми вони хочуть використовувати в своїй діяльності.

2) Програмне забезпечення Multiview. Multiview пропонує набір фінансових рішень. Завдяки даному додатку компанії отримують видимість над корпоративними даними. Рішення включає 14 модулів, які можуть бути розгорнуті в різних конфігураціях, що робить його придатним для організацій в будь-якій галузі. Ціноутворення засноване на кількості користувачів.

Крім фінансових показників, Multiview також пропонує середу звітів і аналітики за допомогою засобу ViewPoint. За допомогою ViewPoint у компанії є доступ до корпоративних даних, а також можливість переходити до основних деталей в різних підсистемах.

3) QuickBooks Enterprise – це рішення для бухгалтерського обліку, відповідний для підприємств малого та середнього бізнесу в декількох вертикальних галузях промисловості, включаючи будівництво, дистрибуцію, виробництво і роздрібну торгівлю. Рішення пропонує функціональні можливості для управління декількома користувачами, місцями розта-

шування, робочими процесами інвентаризації або великими обсягами даних транзакцій.

QuickBooks Enterprise пропонує інструменти звітності, що можна настроїти, які допомагають користувачам аналізувати дані і приймати обґрунтовані бізнес-рішення. Рішення інтегрується з Microsoft Excel для розширення можливостей звітності [5]. QuickBooks Enterprise також пропонує інструменти для сканування і прикріплення декількох документів, включаючи квитанції і лапки. Інструмент дозволяє підприємствам оформляти документи за категоріями і відстежувати важливі облікові файли. Рішення також підтримує журнал змін для запису змін в кожному документі з відповідною міткою дати і часу.

ВИСНОВКИ

Отже, окреслені нюанси ведення готельно-ресторанного виявили специфіку ведення обліку та дозволили зробити пропозиції, а саме: огляд основних витрат щотижня, використання простого та персоналізованого плану та необхідність конфігурації всіх бухгалтерських рахунків перед переглядом звіту про збитки і прибутки щомісяця. Значно спростить роботу і допоможе уникнути багатьох проблем використання сучасних додатків для ведення обліку в ГРБ, бо чітке і грамотне ведення обліку в готельно-ресторанному бізнесі – запорука успіху та конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Filyppova S., Malin O., Sherstnyova O. Marketing and information technologies as tools to ensure financial and economic security of hotel and restaurant business. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 2. С. 9-11.
2. Башиїнська І.О. Використання автоматизованих систем управління на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу. *Економіка. Фінанси. Право*. Київ, 2018. №2/3. С. 18-20.
3. Toast Restaurant Blog. URL: <https://pos.toasttab.com/blog/restaurant-accounting> (дата звернення 30.05.2018)
4. Hotel Accounting Software. URL: <https://www.softwareadvice.com/accounting/hospitality-travel-software-comparison> (дата звернення 30.05.2018)
5. Башиїнська І.О., Новак Н.Г. Ефективне управління проектами підприємства. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2017. № 6. С. 75-78.

References

1. Filyppova S., Malin O., Sherstnyova O. Marketing and information technologies as tools to ensure financial and economic security of hotel and restaurant business. *Economy. Finances. Law*. 2018. № 2. pp. 9-11.
2. Bashynska I. Use of automated control systems at hotel and restaurant business enterprises. *Economy. Finances. Law*. Kyiv. 2018. №2/3. pp. 18-20.
3. Toast Restaurant Blog. URL: <https://pos.toasttab.com/blog/restaurant-accounting> (application date 30.05.2018)
4. Hotel Accounting Software. URL: <https://www.softwareadvice.com/accounting/hospitality-travel-software-comparison/> (application date 30.05.2018)
5. Bashynska I., Novak N. Effective enterprise project management. *Market Infrastructure. An Electronic Science and Practice Magazine*. 2017. № 6. pp. 75-78.

ШЕЛЬЧУК

Тетяна Сергіївна

УДК 342.24:341.223.2

НОВИКОВ

Олександр В'ячеславович

ТЕХНОЛОГІЯ ВКЛЮЧЕННЯ ПУЕРТО-РІКО ДО СКЛАДУ США ТА КРИМУ ДО СКЛАДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

TECHNOLOGY OF INCLUSION OF PUERTO RICO INTO THE USA AND THE CRIMEA INTO THE RUSSIAN FEDERATION

студент, Національний
юридичний університет
імені Я. Мудрого

к.ю.н., доцент кафедри,
Національний юридичний
університет імені Я. Мудрого

У статті аналізуються та порівнюються юридичні механізми приєднання Криму до складу Російської Федерації та Пуерто-Ріко до складу Сполучених Штатів Америки. Авторами досліджено міжнародні нормативно-правові акти, які стосуються статусу цих територій. Проаналізовано порушення норм міжнародного права на території Пуерто-Ріко та Криму. Автори вказують на причини складного політичного статусу обох територій. У статті акцентується увага на історичних аспектах існування Криму та Пуерто-Ріко.

* * *

В статье анализируются и сравниваются юридические механизмы присоединения Крыма к Российской Федерации и Пуэрто-Рико в состав Соединенных Штатов Америки. Авторами исследованы международные нормативно-правовые акты, касающиеся статуса этих территорий. Проанализированы нарушения норм международного права на территории Пуэрто-Рико и Крыма. Автора указывает на причины сложного политического статуса обеих территорий. В статье акцентируется внимание на исторических аспектах существования Крыма и Пуэрто-Рико.

* * *

In the article it is analyzed and compared the inclusion of the Crimea into the Russian Federation with the inclusion of Puerto Rico into the USA. The international legal acts, concerning the status of this territories, are investigated by authors. The direct violation of standards of international law in Puerto Rico and Crimea is analyzed. Authors showed the reasons of complicated political status of both territories. In the article the attention to the historical aspects of Crimea and Puerto Rico existence are accented. Authors described a list of the international legal acts, which were violated. The way of solution of the difficult situation in Puerto Rico is proposed. In the article the real situation in the Crimea is shown. Authors came to conclusion that the situation in the Crimea and Puerto Rico is absolutely different, it is completely inappropriate to draw parallels between Crimea and Puerto Rico, because in Ukraine there is the military aggression, occupation of the territory of another state, violation of its territorial integrity and independence – a direct violation of the norms of international public law and international treaties, which were signed by Russian Federation: Puerto Rico was the colony in the past and the Crimea is the part of independent and sovereign state.

Ключові слова: Пуерто-Ріко, Крим, міжнародне право, анексія, окупація, приєднання, Сполучені Штати Америки, Російська Федерація

Ключевые слова: Пуэрто-Рико, Крым, международное право, аннексия, оккупация, присоединения, Соединенные Штаты Америки, Российская Федерация

Keywords: Puerto Rico, the Crimea, international law, annexation, occupation, inclusion, the United States of America, Russian Federation

ВСТУП

Питання включення Пуерто-Ріко до складу Сполучених Штатів Америки набула нового розголосу після проведення референдуму у 2017 р.. Більшість жителів Пуерто-Ріко, яке називають "неінкорпорованою територією США", проголосували на референдумі за перетворення їх країни в 51-й штат США. В свою чергу, дискусії про інкорпорацію Пуерто-Ріко до складу Штатів, використовує Російська Федерація для того, щоб звернути увагу на схожість із Кримом. Питання невизначеного політичного становища Пуерто-Ріко знаходить своє відображення головним чином у Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН. Питання Криму на сьогодні є досить дослідженим. Зокрема, О.В. Задорожній, О.В. Марусяк та Е.С. Ванієв розглядають приєднання Криму до РФ як анексію, військову агресію проти України, міжнародний злочин. Також С. Гакман досліджував російсько-український конфлікт і найбільш детально тема анексії проаналізована у працях Т. Березовця.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї роботи є аналіз та порівняння технології приєднання Пуерто-Ріко до складу Сполучених Штатів Америки та Криму до складу Російської Федерації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові праці, нормативно-правові акти, матеріали періодичних видань та ресурси Internet щодо питання про порівняння політичного статусу Пуерто-Ріко та Криму. Під час написання статті застосовано методи аналізу і синтезу, узагальнення та порівняння

РЕЗУЛЬТАТИ

Пуерто-Ріко було окуповано США на початку іспано-американської війни у 1898 р., після її закінчення Іспанія за Паризьким актом відмовилася на користь Штатів від трьох своїх колоній – Гуама, Філіппіни і Пуерто-Ріко. У 1946 р. Сполучені Штати визнали незалежність Філіппін, однак дві інші території так

і не стали незалежними. Що стосується Пуерто-Ріко, то з 1952 р. острів має статус «вільно приєднаної до США країни» з внутрішнім самоврядуванням. З цього часу було проведено декілька плебісцитів щодо визначення політичного статусу Пуерто-Ріко.

Так, у 1959 р. Конгресу Сполучених Штатів Америки були представлені три законопроекти, які передбачали зміну політичного статусу цієї території, але за жодним із них не було прийнято рішення. У 1967 р. було проведено плебісцит, за яким жителям острова пропонувалося зробити вибір між набуттям незалежності, входженням до складу США чи збереженням статусу Співдружності. За останній варіант проголосували 60,41 % осіб, що взяли участь у голосуванні. Наступний плебісцит був проведений у 1993 р., на якому розглядалися фактично ті самі питання, що й на плебісциті 1967 р., – результат був наступним: 48,4 % проголосували за збереження статусу-кво (Співдружність), 46,2 % – за статус штату, 4 % – за незалежність [1].

Шлях до визначення долі країни був досить складним. У 1997 р. на розгляд Конгресу США був поданий «законопроект Янга», який передбачав обов'язкову силу плебісциту, який було запропоновано провести у 1998 р. для правління Сполучених Штатів. Законопроект було прийнято Палатою представників, однак Сенат не розглянув його до закінчення Конгресу, через що він втратив свою силу.

Все ж таки плебісцит було проведено 13 грудня 1998 р., з наступним результатом: 50,4 % проголосували за варіант «ні за один із запропонованих вище варіантів»; 46,7 % – за статус штату; 2,3 % – за незалежність; 0,3 % – за вільну асоціацію; і 0,06 % – за Співдружність [1]. Після оголошення результатів плебісциту 1998 р. президент Клінтон заявив, що працюватиме разом з Конгресом і керівниками Пуерто-Ріко, «щоб дозволити пуерторіканцям краще зрозуміти, який з існуючих варіантів вони вважають кращим», і запевнив, що, як і раніше, «готовий реалізувати вибір більшості в питанні про майбутній статус Пуерто-Ріко» [2].

У 2000 р. за розпорядження президента Б. Клінтона була створена президентська робоча група зі статусу Пуерто-Ріко, яка у своїй доповіді підтвердила поточний статус і рекомендувала у два етапи провести санкціонований на федеральному рівні референдум для того, щоб визначити чи бажають пуерторіканці, щоб їх країна залишилась підконтрольною Конгресу територією Сполучених Штатів чи, щоб Пуерто-Ріко конституційним шляхом йшла до досягнення постійного статусу, відмінного від статусу території Сполучених Штатів. І в тому випадку, якщо жителі острова проголосують зміну існуючого статусу, провести ще один референдум, який дозволить їм зробити вибір між статусом штату і незалежністю.

Основна мета Президента полягала в уточненні варіантів статусу, згідно з яким острів міг би отримати уряд, який, за словами представника Білого Дому, був би «повністю демократичним» [2]. Ця ініціатива не залишилась без уваги спеціальних органів ООН. У Спеціальному комітеті знову було піднято три конкретні питання, пов'язаних з особливим політичним статусом Пуерто-Ріко і його недостатньо демократич-

ними відносинами із Сполученими Штатами. До цих питань належали наступні: а) присутність збройних сил Сполучених Штатів, що продовжується, в Пуерто-Ріко, і особливо на острові В'єке; б) утримання під вартою в Сполучених Штатах пуерторіканців, виступаючих за незалежність, по звинуваченню у змові про заклик до заколоту і зберігання зброї; в) застосування страти до пуерторіканців, засуджених за порушення федеральних законів [4].

У 2012 р. був проведений референдум про політичний статус, який пройшов у два етапи. На першому етапі жителі висловилися за зміну політичного статусу архіпелагу. За це проголосували 54 % виборців. На другому етапі пуерторіканці вибирали новий політичний устрій.

6 листопада 2012 р., – на другому етапі референдуму, – перетворення Пуерто-Ріко у 51-й штат США підтримало 65 % голосуючих, 31 % проголосували за надання архіпелагу статусу суверенної асоційованої держави у союзі з США. Тільки 4 % підтримали повну незалежність [5]. Для остаточного включення Пуерто-Ріко до складу Сполучених Штатів необхідно рішення Конгресу.

Отже, наведене вище свідчить про те, що всередині самої країни єдності щодо визначення статусу Пуерто-Ріко серед населення немає: за незалежність висловлюється лише незначний відсоток жителів, основні розбіжності полягають у тому, чи зберегти існуючий статус, або ж приєднатися як штат до складу США, єдності немає і серед основних політичних партій.

Слід більш детально розглянути питання, на які звертав увагу Спеціальний комітет. Щодо пуерторіканців, звинувачених у змові з метою підбурювання до заколоту і зберігання зброї, то суть справи полягає у тому, що низка організацій і політичних та громадських діячів Пуерто-Ріко протягом багатьох років стверджують, що ці люди є по суті політичними в'язнями і що їм були винесені непропорційно суворі вироки. Згідно з повідомленнями засобів масової інформації Пуерто-Ріко, переслідування прихильників незалежності посилюється у 2005 р. (після вбивства Охада Ріуса, одного з прихильників незалежності). У той же час представники різних верств пуерторіканського суспільства висловлюють занепокоєння з приводу дій ФБР в Пуерто-Ріко, які, на думку багатьох, несправедливо утискають права активістів, які виступають за незалежність країни. Незважаючи на те, що смертна кара в Пуерто-Ріко заборонена, але за кількістю смертних вироків на душу населення серед усіх штатів і територій, що входять до складу Сполучених Штатів Пуерто-Ріко займає одне з перших місць. У 2000 р. Верховний суд Пуерто-Ріко постановив, що смертна кара суперечить Конституції країни, однак через рік окружний апеляційний суд Сполучених штатів в Бостоні скасував це рішення, вказавши, що на Пуерто-Ріко розповсюджується дія федеральних законів і Верховний суд США підтримує це рішення. Громадськість Пуерто-Ріко рішуче виступає проти смертної кари, і коаліція релігійних і громадських організацій, а також політичні лідери заприсяглися продовжувати боротьбу проти спроб ввести на острові смертну кару. Протягом багатьох років Пуерто-Рі-

ко займало важливе військово-стратегічне положення, входячи в зону відповідальності південного командування військово-морських сил Сполучених Штатів. Крім своєї військової діяльності у Пуерто-Ріко з 1941 р. по травень 2003 р., військово-морські сили Сполучених Штатів здійснювали операції на острові В'єкес, який розташований в 8 милях від східного узбережжя Пуерто-Ріко і на якому проживає трохи менше 10 000 осіб. В'єкес використовувався в якості полігону для відпрацювання вогневої підтримки силами ВМС, навчального ураження наземних цілей з повітря і навчання з висадки морського десанту [6].

Загалом, починаючи з 1953 р. Сполучені Штати займають послідовну позицію щодо статусу Пуерто-Ріко і компетенції органів Організації Об'єднаних Націй розглядати цей статус на основі резолюції 748 (VIII), в якій Генеральна Асамблея звільнила Сполучені Штати від їх зобов'язань за главою XI Статуту ООН. У 1950 р. Конгрес США прийняв державний закон 600, який передбачав формування конституційного уряду мешканцями Пуерто-Ріко. 3 березня 1952 р. проект Конституції представили народу Пуерто-Ріко, який і схвалив його 81 % населення в ході референдуму. Проект був направлений на затвердження в Конгрес США і прийнятий 25 липня 1952 р. на основі державного закону 447 за умови внесення конкретних змін в Біль про права. В результаті всенародного референдуму і ратифікації закону Конгресом народилася «Співдружність» Пуерто-Ріко, що є приблизним перекладом терміна на іспанській мові, використаного в Конституції: «Estado Libre Asociado de Puerto Rico». Штати наполягають на тому, що Пуерто-Ріко здійснило своє право на самовизначення, домоглося повного самоврядування та вирішило у результаті демократичного волевиявлення вступити у вільну асоціацію із Сполученими Штатами і, таким чином, не підпадає під сферу компетенції Організації Об'єднаних Націй. Пуерто-ріканські прихильники деколонізації і незалежності заперечують це твердження. У п. 9 резолюції 748 (VIII) Асамблея висловила впевненість в тому, що в разі, якщо та чи інша сторона за їх взаємною згодою забажає в чому-небудь змінити умови цього об'єднання, це буде належним чином враховуватися [7].

Важливою подією є референдум 2017 р., на якому жителі Пуерто-Ріко підтримали звернення до Конгресу США, в якому просять про приєднання острова до Сполучених Штатів Америки. Результатом цього стало те, що 97 % осіб, які взяли участь у голосуванні висловилися за приєднання, однак явка на референдумі становила лише 23 %. Проте результати цього референдуму не зобов'язують владу Пуерто-Ріко розпочинати процедуру приєднання. Остаточне рішення про приєднання буде приймати Конгрес Сполучених Штатів. Цей референдум був організований губернатором острова Рікардо Росселлі, який стверджує, що єдиним шляхом для подолання складної економічної ситуації у країні є саме приєднання до США як 51-й штат.

Сьогодні актуальним є питання про проведення паралелей між приєднанням Пуерто-Ріко до складу США та Криму до складу Російської Федерації. Однак, слід зазначити, що у цих двох випадках мають

місце кардинально різні технології.

Спільна історія стала важливим фактором, що визначив міждержавні відносини України та Росії впродовж всього пострадянського періоду. Після розпаду Союзу РСР і втрати свого статусу «першої серед рівних» у рамках світової наддержави, РФ так і не змогла позбутися імперських амбіцій.

Задля більш детального дослідження даного питання слід зробити короткий експрес в історію Криму. Наприкінці VII ст. – на початку VI ст. до н.е. греки створили ряд колоній у Північному Причорномор'ї, а після розпаду Римської імперії Крим потрапляє до сфери впливу Візантії.

Впродовж доби Середньовіччя територією Криму, за різними даними, володіли київські князі, половці, хазари, генуезці, татари, Османська імперія. У 1441 р. утворилося Кримське ханство, але вже 1475 р. воно потрапило у васальну залежність від Османської імперії, що тривала до останньої чверті XVIII ст.. У 1768 р. Крим був ареною військових дій між Російською і Османською імперіями, наслідком якої став Кючук-Кайнарджийський мирний договір: Крим дістав незалежність від Османської імперії, проте вже у квітні 1783 р. був анексований Російською імперією.

Отже, з усього кількатисячолітнього періоду, впродовж якого різні додержавні та державні утворення володіли Кримом, він перебував у складі Росії з 1783 по 1954 рр., коли півострів передано до складу Української РСР.

Після розпаду імперії та встановлення радянської влади у 1921 р. була утворена Кримська АРСР у складі РРФСР, 1946 р. автономія ліквідована, півострів став Кримською областю у складі РРФСР [8]. У 1954 р. Крим було передано до складу Української РСР. Керівники держави визначили дві причини передачі: по-перше, пов'язаність економіки Кримської області і Української РСР, а, по-друге, для посилення україно-російських відносин. Проте, сучасні дослідники цього питання виокремлюють й інші причини. Так, П. Вольвич зазначає, що витоки рішення про передачу півострова треба шукати в надзвичайно складному економічному та соціальному становищі Криму, а тому це рішення було породження колективної думки вищого керівництва СРСР, а твердження про «подарунок Хрущова» – не що інше, як фальсифікація історії. Економіка і промисловість УРСР задля створення інфраструктури півострова і становлення його сільськогосподарського та промислового потенціалу.

В обґрунтування того, що Росія не має жодних прав на Крим слід зазначити, що Україна і РФ визнали чинні між ними кордони як міждержавні (а російська сторона – належність Кримського півострова Україні) в Угоді про створення СНД 1991 р., надалі підтверджуючи це у «Великому договорі» (Договорі про дружбу, співробітництво і партнерство), угодах щодо Чорноморського флоту 1997 р. та багатьох інших міжнародних договорах. Зокрема, навіть провокаційні рішення Держдуми 1992-1993 рр, 1995 р. виходили з того, що Крим – частина України, а після ратифікації «Великого договору» російським парламентом про втрату Росією юридичних можливостей претендувати на півострів вказували навіть відверті націоналісти з числа депутатів [9].

Однак, всупереч всім домовленостям, укладеним договорам і нормам міжнародного права у 2014 р. Крим було окуповано Російською Федерацією. Інтервенцію РФ відповідно до пунктів «а», «е» та «г» ст. 3 Резолюції 3314 ГА ООН «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 р. необхідно кваліфікувати виключно як агресію РФ проти України у вигляді: (1) вторгнення Збройних сил РФ на територію України; (2) застосування Збройних сил РФ, що знаходяться на території України згідно з міжнародною угодою, однак в порушення умов, передбачених цією угодою; (3) заслання РФ та від імені РФ озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти України. Захоплення території м. Севастополя та АРК Росією відбулося в мирний час без оголошення війни Україні, через що кримські події 2014 р. являють собою класичний приклад *occupatio quasi bellica* – квазівоєнної окупації без відкритого військового конфлікту між двома сторонами, однак із застосуванням сили з боку РФ проти України; дана *occupatio quasi bellica* має неправомірний характер, оскільки вона не є актом самооборони РФ по відношенню до України, здійснювалася без санкції РБ ООН, а також не була правомірним заходом щодо рятування громадян РФ на території України чи прикладом хоча б гуманітарної інтервенції, через що таку окупацію необхідно кваліфікувати виключно як злочин агресії. РФ не надала жодного фактологічного та юридичного обґрунтування правомірності перебування власних військовослужбовців на території України, при чому подальші події березня 2014 р. (інкорпорація Кримського півострова в територіальний устрій РФ) лише підтвердили незаконний характер російської інтервенції [10]. Необхідно зауважити, що Росія порушила цілий ряд норм міжнародного права, зокрема, принцип незастосування сили або погрози силою, невтручання у внутрішні справи держави, добросовісного виконання взятих на себе зобов'язань, поваги прав і свобод людини і громадянина, а також положення міжнародно-правових договорів між Україною та Росією – Договір про дружбу, співробітництво і партнерство, Угоду про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, Договір про українсько-російський державний кордон, крім цього норми багатосторонніх міжнародно-правових угод, учасниками яких виступили РФ та України, а саме Алма-Атинську декларацію, Декларацію про дотримання принципів співробітництва в рамках СНД, Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р., Декларацію про дотримання суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів держав-учасниць СНД. І це ще неповний перелік порушень Росії по відношенню до України. До того ж, слід зауважити, що Генеральна Асамблея ООН висловила чітку позицію: «референдум, проведений в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь 16 березня 2014 р., не маючи законної сили, не може бути основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим або міста Севастополь».

Після включення згадки про Республіку Крим і Севастополь як місто федерального значення до Кон-

ституції РФ Кримський півострів почав існувати в двох взаємовиключних реальностях: де-факто ця територія сьогодні входить до складу Російської Федерації, однак де-юре АРК і м. Севастополь були, є і залишаються адміністративно-територіальними одиницями України, оскільки з точки зору міжнародного публічного права, незаконне приєднання Криму до РФ жодним чином не змінило правового статусу цієї української території (принцип *ex injuria jus non oritur*). Сьогодні Крим можна розглядати виключно через призму Женевських конвенцій 1949 р. як територію, що перебуває під режимом окупації (окупована територія). І Україна, і РФ однозначно визнають лише власний суверенітет над окупованою територією, не допускаючи будь-яких спірних моментів чи правової невизначеності щодо Криму [10].

Таким чином, правовий феномен анексії Криму до складу Росії полягає в насильницькому, збройному приєднанні території регіону до складу іншої держави з повним нехтуванням міжнародними та внутрішніми нормами права, укладеними договорами й угодами. Анексія відбувається з повним ігноруванням дійсних інтересів місцевого населення, всупереч їх волі та бажанню. Для забезпечення власних цілей зацікавленою стороною використовуються маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою спеціально підготовленої агентури, фальсифікації та підrobка фактичних даних, перенесення справжніх інтересів держави-агресора на місцеве населення (тобто інтереси агресора видаються ним за начебто інтереси мешканців). Оскільки міжнародним суспільством та українською державою, з огляду на численні правопорушення українських і міжнародних норм права, не визнано результатів кримського «референдуму», юридично Крим залишається у складі України.

ВИСНОВКИ

Отже, з вище викладеного випливає, що технології приєднання описаних територій кардинально протилежні. Загалом слід зазначити, що з боку США наявні порушення міжнародного права, оскільки протягом тривалого часу Пуерто-Ріко не могло позбутися колоніального статусу, крім того, порушувалися права населення, а саме тої його частини, яка виступала за незалежність, декілька пуерторіканців було засуджено до смертної кари, що суперечить Конституції Пуерто-Ріко, проводилися військові навчання у В'єтні та Кулебрі (зараз Сполучені Штати вживають заходів задля їх очищення), чим було заподіяно значну шкоду як самій території, так і жителям, які на ній проживали. На сьогодні, Пуерто-Ріко має статус Співдружності, у п. 9 резолюції 748 (VIII) Асамблея висловила впевненість в тому, що в разі, якщо та чи інша сторона за їх взаємною згодою забажає в чому-небудь змінити умови цього об'єднання, це буде належним чином враховуватися. Загалом, після 2000-х рр. політика США сприяла Пуерто-Ріко у визначенні політичного статусу. Сьогодні політичне та соціально-економічне становище цієї території дуже складне, що, на мою думку, вплинуло на результати референдуму у 2017 р. – 97 % громадян проголосували за приєднання до Штатів, однак, у референдумі взяли участь тільки 23% жителів від всього населення. Тому, як я

вважаю, є необхідність проведення ще одного референдуму із забезпеченням максимальної явки виборців задля того, щоб виявити дійсні погляди пуерторіканців щодо політичного статусу їх країни.

Тобто складність цього питання головним чином обумовлена колоніальним минулим Пуерто-Ріко та розбіжністю поглядів щодо майбутнього статусу серед жителів цієї території.

Проводити паралелі між Кримом та Пуерто-Ріко зовсім недоцільно, оскільки, та ситуація, яку ми бачимо в Україні, – це військова агресія, окупація території іншої держави, порушення її територіальної цілісності та незалежності, – пряме порушення норм міжнародного публічного права, та міжнародних договорів підписантом котрих була, в тому числі, Російська Федерація.

Відповідно до Резолюції 3314 ГА ООН (1974 р.) агресією є застосування збройних сил однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави шляхом вторгнення або нападу збройних сил, військової окупації чи анексії із застосуванням сили або погрози силою, блокади портів чи берегів, нападу на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти, порушення умов перебування збройних сил на території держави, яка їх приймає, заслання озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців тощо.

Окупацією є тимчасове зайняття збройними силами однієї держави території (частини території) іншої держави з паралельним встановленням фактичного контролю на окупованій території через військову або цивільну адміністрацію. Окупація не змінює правового статусу окупованої території, та не обумовлює переходу суверенітету над окупованою територією до окупаційної держави.

Також, кримський трансфер 1954 р. був типовим прикладом міжреспубліканського територіального трансферу у СРСР, він відбувся із зразковим дотриманням усіх норм конституційно-правової процедури та вимог соціалістичної законності, які існували на той час. Однак, як з цього приводу зазначає О.В. Марусяк, справжнім поштовхом для зародження кримського територіального спору була дефектність радянської правової системи, тобто спричинена антидемократичним політичним режимом в СРСР фундаментальна колізія між нормативним та фактичним аспектами державно-правової реальності, через що будь-який правовий акт, виданий радянськими органами державної влади, теоретично можна легко оспорювати на предмет легальності або легітимності. Самовизначенням описані події теж неможливо назвати, оскільки результат проведеного референдуму є відверто сфальсифікованим, крім того було порушено принцип вільного волевиявлення, всі акти органів влади АРК та м. Севастополя мають незаконний та неконституційний характер, тому що суперечать Конституції і законам України, а також сама процедура його проведення не відповідала принципам міжнародного права. Можна констатувати, що відновлення Україною контролю на Кримським півостровом стане можливим тільки в разі зміни політичного режиму у Російській Федерації.

Список використаних джерел

1. Резолюция 748 о прекращении передачи информации согласно статье 73е Устава о Пуэрто-Рико (A/RES/748(VIII)) URL: www.un.org/russian/ga/8/docs/res8.htm
2. Грицьких І.В. Пуерто-Ріко і проблема деколонізації: історія та сучасність (друга половина XX – початок XXI століття). Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2013. Вип. 1 (260), ч. 2
3. Решение Специального комитета, касающееся Пуэрто-Рико, от 12 июля 2000 года (A/AC.109/2001/L.3). URL: <https://www.sfgate.com/politics/article/Puerto-Rico-vote-could-change-ties-to-U-S-4014733.php>.
4. Решение Специального комитета, касающееся Пуэрто-Рико, от 24 марта 2008 года (A/AC.109/2008/L.3). URL: documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/280/27/PDF/N0828027.pdf
5. Решение Специального комитета, касающееся Пуэрто-Рико, от 20 февраля 2016 года (A/AC.109/2017/L.13). URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/c/UNDOC/LTD/N17/011/52/PDF/N1701152.pdf>.
6. Історія Криму. Кримське ханство. Навч. посібник. Київ., 2000. С. 36-40.
7. Задорожній О.В. Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія; Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, каф. Міжнар. права. Київ, 2015. 33 с.
8. Марусяк О.В. Анексія Криму Російською Федерацією як злочин агресії проти України: міжнародно-правові аспекти: монографія. Чернівці. 2016. 108 с.
9. Territorial integrity of Ukraine. UNGA Res. 68/262 (2014). URL: <http://goo.gl/O0HGwR>
10. Ванієв Е.С. Порівняльно-правовий аспект анексії Криму до складу Росії в 1783 р. та в 2014 р. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2014. Вип. 26. 11-16 с.

References

1. Resolution 748 on the termination of the transfer of information under article 73 (e) of the Puerto Rico Charter (A/RES/748(VIII)). URL: www.un.org/russian/ga/8/docs/res8.htm
2. Hrytskykh I.V. Puerto Rico and the problem of decolonization: history and the present (second half of XX – the beginning of the XXI century). Herald LNU Taras Shevchenko. V. 1 (260), №. 2.
3. Decision of the Special Committee concerning Puerto Rico of 12 July 2000 (A/AC.109/2001/L.3). URL: www.sfgate.com/politics/article/Puerto-Rico-vote-could-change-ties-to-U-S-4014733.php.
4. Decision of the Special Committee concerning Puerto Rico of 24 March 2008 (A/AC.109/2008/L.3). URL: documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/280/27/PDF/N0828027.pdf
5. Decision of the Special Committee concerning Puerto Rico of 20 Feb. 2016 (A/AC.109/2017/L.13). URL: documents-ddsny.un.org/doc/c/UNDOC/LTD/N17/011/52/PDF/N1701152.pdf
6. History of the Crimea. Crimean Khanate. Teaching manual. Kyiv, 2000. pp. 36-40.
7. Zadorozhny O.V. Aneksia of the Crimea - an international crime: a monograph. Ukrainian associate international rights, Institute of International relations of Kyiv national university of Taras Shevchenko, International rights chair. Kyiv, 2015. 33 p.
8. Marusyak O.V. Anexion of the Crimea by the Russian Federation as a crime of aggression against Ukraine: international legal aspects: a monograph. Chernivtsi: "City", 2016. 108 p.
9. Territorial integrity of Ukraine. UNGA Res. 68/262 (2014). URL: <http://goo.gl/O0HGwR>.
10. Vaniev E.S. Comparative-legal aspect of the annexation of the Crimea to Russia in 1783 and in 2014. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series Law. 2014. № 26. pp. 11-16.

ШУЛЮК

Богдана Степанівна

BohdanaShulyuk@i.ua

к.е.н., доцент кафедри,
Тернопільський національний
економічний університет

УДК 336.14

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇН

WAYS OF PUBLIC FINANCIAL CONTROL'S DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC DEVELOPED COUNTRIES' EXPERIENCE

Висвітлено досвід реалізації організаційних і правових механізмів державного фінансового контролю Великобританії, Німеччини, Франції, Швеції та досліджено повноваження контролюючих органів зазначених країн. У результаті аналізу та узагальнення світової практики щодо здійснення державного фінансового контролю обґрунтовано необхідність застосування в Україні системного підходу. Запропоновано напрямки адаптації зарубіжного досвіду державного фінансового контролю у вітчизняну практику, що сприятиме підвищенню відповідальності розпорядників бюджетних коштів за ефективне, цільове та результативне використання фінансових ресурсів держави.

* * *

Освещен опыт реализации организационных и правовых механизмов государственного контроля Великобритании, Германии, Франции, Швеции и исследованы полномочия контролирующих органов указанных стран. В результате анализа и обобщения мировой практики по осуществлению государственного финансового контроля обоснована необходимость применения в Украине системного подхода. Предложены направления адаптации зарубежного опыта государственного финансового контроля в отечественную практику будет способствовать повышению ответственности распорядителей бюджетных средств за эффективное, целевое и результативное использование финансовых ресурсов государства.

* * *

Introduction. In the conditions of present time the problems related to insufficient effectiveness remain unsolved, by disparity of the present state financial checking system to the requirements of the socially oriented economy, that predefined by subzero financial discipline, and also lacks of his organization.

Purpose. Taking into account foregoing the aim of researches on this go there is generalization of foreign experience of organization of financial control, and also development of suggestions in relation to the improvement of realization of control measures in Ukraine with the use of the best achievements of the economically developed countries.

Results. Realization of state financial control in world practice, on the example of such countries, as Great Britain, Germany, France and Sweden, testifies to implementation of only tasks and general principles of organization of activity of supervisory organs, however taking into account national features and historical development.

In Ukraine realization of state financial control is accompanied by the row of problems that reduce his efficiency. Their decision is possible on condition of application of complex approach that would contain suggestions in relation to his perfection taking into account experience of the economically developed countries.

Conclusion. For the increase of effectiveness of state financial control in domestic practice it is needed to improve activity of supervisory organs, clearly defining them functions and plenary powers, creating and working the mechanism of coordination of work; to adapt the national system of verifications to the standards and norms of international law in the field of such control. It will give an opportunity to provide the effective, having a special purpose and effective use of budget funds.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, контролюючі органи, економічно розвинуті країни, фінансово-бюджетна дисципліна, бюджетні кошти

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, контролирующие органы, экономически развитые страны, финансово-бюджетная дисциплина, бюджетные средства

Keywords: state financial control, supervisory organs, economically developed countries, financially-budgetary discipline, budget funds

ВСТУП

Державний фінансовий контроль є необхідною умовою існування демократичної держави, важливим фактором прийняття управлінських рішень. Не зважаючи на усі нормативно-правові акти щодо необхідності розробки дієвих механізмів контролю за формуванням і використанням бюджетних коштів, ситуація відносно попередження, виявлення та ліквідації правопорушень не покращилась. Адже в умовах сьогодення залишаються нерозв'язаними проблеми, пов'язані з недостатньою дієвістю, невідповідністю ниніш-

ньої системи згаданого контролю вимогам соціально орієнтованої економіки, що зумовлено низькою фінансовою дисципліною, а також недоліками його організації.

Для визначення стратегічних пріоритетів реформування системи державного фінансового контролю у вітчизняній практиці, необхідно узагальнити досвід здійснення контролю у зарубіжних країнах. Відтак використання позитивного міжнародного досвіду дасть змогу створити сприятливі правові, економічні та організаційні умови його реалізації в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у вивчення проблем реалізації державного фінансового контролю, визначення оптимальної структури та дослідження особливостей діяльності контролюючих органів зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, О. Барановський, М. Білуха, Л. Воронова, О. Горбунова, О. Козирін, С. Клімова, Т. Коломоєць, Н. Нижник, Г. Одінцева, В. Опарін, А. Пантелєєв, В. Піхоцький, Т. Пожар, І. Стефанюк, Ю. Тихомиров та ін..

Водночас подальшого дослідження потребують питання щодо посилення дієвості системи державного фінансового контролю в Україні шляхом надання рекомендацій стосовно покращення вітчизняної фінансово-бюджетної дисципліни із застосуванням світових методик і стандартів.

МЕТА РОБОТИ

Враховуючи вищевикладене, метою досліджень в даній роботі є узагальнення зарубіжного досвіду організації державного фінансового контролю, а також розроблення пропозицій щодо удосконалення реалізації контрольних заходів в Україні з використанням кращих здобутків економічно розвинутих країн.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у галузі державного фінансового контролю. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний та історичний підходи, а також методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасні тенденції глобалізації фінансів зумовлюють необхідність обміну досвідом роботи органів державного фінансового контролю між країнами. Для цього у 1953 р. була створена неурядова міжнародна організація вищих органів фінансового контролю (далі – ІНТОСАІ) з метою вивчення і поширення кращих світових здобутків діяльності контролюючих органів. Вона об'єднує 130 вищих контрольних органів держав. Відповідно до програми діяльності організація проводить семінари, конференції, здійснює обмін стажистами.

В жовтні 1977 р. на IX Конгресі ІНТОСАІ в Перу була прийнята Лімська Декларація керівних принципів фінансового контролю [1]. Документ, в якому враховуються відмінності в системах державного фінансового контролю, закріпила основні принципи і завдання зовнішнього контролю за державними фінансами у демократичному суспільстві. Положення декларації використовуються багатьма країнами при розробленні правової бази в сфері контролю, зокрема Великобританії, Німеччини, Франції та Швеції.

Названі країни зробили певні внески у розвиток системи державних фінансів і контролю. Великобританія визнана основоположником класичної податкової системи. Німеччина має багато схожостей з конституційною та адміністративною реформою України, інтенсивно розвиває економічні відносини з нею, здійснює обмін досвідом серед аудиторів, інспекто-

рів. Франція вважається прикладом організації бюджетного контролю, її Рахункова палата має багатий історичний досвід діяльності. Швеція цікава як держава з соціально орієнтованою економічною і фінансовою політикою (шведський соціалізм). У цій країні використовуються не типові для інших країн методики здійснення бюджетного і податкового контролю. Зокрема, саме в цій країні зародився новий метод – «контроль ефективності», який здійснюється шляхом задавання запитань, розроблених вченими для оцінки результативності господарських операцій.

Незважаючи на відмінності стосовно функціонування фінансових систем різних країн, державний фінансовий контроль у них будується на принципі децентралізації, що пов'язано з функціональною єдністю фінансового господарства і управління.

Державні органи влади у світовій практиці, здійснюючи зовнішній фінансовий контроль за бюджетним процесом, мають єдину назву – Вищі органи фінансового контролю. Проте у кожній країні такий орган називається по-своєму: у Німеччині і Франції – це Рахункова палата, Великобританії – Національне контрольно-ревізійне управління, Швеції – Національне Ревізійне Бюро [2, с. 52].

Вищий орган фінансового контролю – це незалежний, колегіальний орган державної влади, який здійснює зовнішній фінансовий контроль за своєчасним, цілковим та ефективним використанням бюджетних коштів, управлінням об'єктами державної власності, а також законністю економічної діяльності. Такі вищі органи різних країн відрізняються один від одного: назвою, історією становлення, конституційною основою діяльності, рівнем незалежності, характером підпорядкованості, внутрішньою структурою, формою здійснення ревізій, обсягом наданих контрольних повноважень, порядком і формою звітності.

Для ефективного державного фінансового контролю важливим є надання якнайбільше повноважень контрольним органам. Тому в Лімській декларації зазначено, що всі державні кошти повинні контролюватися вищим органом контролю. Управління тою частиною державних фінансів, яка не концентрується в державному бюджеті, не повинна виходити з під уваги контролюючого органу. Крім того, функції контролюючих органів повинні поширюватися на державні кошти, які обертаються у приватному секторі, на перевірку сплати податків і обов'язкових платежів.

У Великобританії контрольно-ревізійні органи представляють централізовану галузеву систему із спеціально підготовленим апаратом працівників. При цьому немає єдиного цілісного законодавства, який би регламентував роботу контролюючих органів. Таким органом є Національне контрольно-ревізійне управління Великобританії (далі – НКРУ), яке ще називають Управління Головного контролера, національний офіс аудита чи Національна ревізійна рада. Згаданий орган контролю перевіряє витрачання державних коштів і надає парламентові звіти про результати проведення таких перевірок [3, с. 33].

НКРУ надано право проводити перевірки рахунків всіх державних органів, через які здійснюється більше 60 % державних видатків, а також контролює субсидії, надані місцевими органами влади системі охо-

рони здоров'я, пріоритетним галузям економіки і державним корпораціям. Тому цей контролюючий орган щороку ревізує фінансові операції на суму близько 150 млрд. фунтів. За результатами ревізії складається заключення.

Британський вищий орган фінансового контролю є відповідальним перед парламентом, адже представляє орган демократії і наділений широкими контрольними повноваженнями. Водночас система контролю у Великобританії не є ідеальною, оскільки дає можливість уряду приховувати недоліки функціонування державних фінансів.

У Німеччині вищий орган фінансового контролю представлений Рахунковою палатою, яка складається з автономних установ із визначеними повноваженнями і обов'язками, незалежних від органів влади. Згідно законодавства керівник такого вищого органу обирається законодавчим органом влади. Відтак передбачені основні вимоги до працівників, зокрема для ревізорів необхідний професійний досвід в сфері фінансового контролю.

Федеральна Рахункова палата є незалежним органом фінансового контролю. Вона складається з 9 контрольних відділів і 60 секторів, а також в межах міністерств і відомств створено біля 100 груп превентивної перевірки, які підпорядковуються як керівникам відомств, так і Рахунковій палаті. Палата контролює всі федеральні підприємства з 50% часткою участі держави, інші організації та установи, які розпоряджаються державними коштами.

Рахункові палати земель є самостійними і не підпорядковуються Федеральній рахунковій палаті, проте в них єдині цілі і завдання, а методи контролю — схожі. Ці органи часто проводять конференції, координують роботу стосовно підвищення кваліфікації працівників, обмінюються інформацією з метою запобігання дублювання функцій. Незважаючи на позитиви німецької системи державного фінансового контролю, вона характеризується певними недоліками, головним з яких є відсутність комплексності дій в процесі реалізації контрольних заходів.

Рахункова палата Франції є незалежним органом від парламенту і уряду, проте діє колегіально і саме цим суттєво відрізняється від вищих контрольних органів інших країн (наприклад, Англії). Керівництво роботою органу здійснює президент, а сім його заступників одночасно очолюють палати. Члени Рахункової палати мають статус суддей. Президент, керівники палат призначаються і звільняються з посади декретом уряду, а інші працівники в ранзі суддей — декретом Президента країни. Вищий орган Франції здійснює контроль за рахунками загальнонаціональних державних установ і підприємств. Крім того, має право таємно контролювати рахунки і ведення справ в державних і приватних установах та підприємствах, які отримують фінансову допомогу від держави, а також в установах системи соціальної безпеки.

У Франції, на відміну від України, існує можливість здійснювати урядовий фінансово-економічний контроль і аналіз діяльності стратегічних для держави підприємницьких структур, не пов'язуючи це право з одержанням бюджетних коштів чи сплатою податків. Зокрема, комісії державного контролю забезпечують

здійснення таких функцій стосовно всіх національних підприємств, в тому числі підприємств, де держава має понад 50 % акцій, а також професійних об'єднань, які одержують надходження у вигляді обов'язкових внесків [4].

Попередження паралелізму і дублювання в роботі органів урядового фінансового контролю у Франції забезпечується як чітким розподілом між ними об'єктів контролю, так і регулюванням взаємовідносин шляхом визначення пріоритетних напрямів та узгодження основних програм і методик контролю, що розглядаються і погоджуються органами з гармонізації системи контролю (Національним аудиторським комітетом, Міжвідомчим комітетом з аудиту). Слід також зазначити, що за концепцією PIFC функціонування гармонізуючого органу в системі фінансового контролю є обов'язковим.

Французька система зовнішнього контролю державних фінансів характеризується наявністю загальнонаціональної структури державних бухгалтерів, працюючих в адміністративно-територіальних одиницях країни (комунах, департаментах і округах). Вони наділені повноваженнями управляти державними грошовими коштами, несуть відповідальність за правильність здійснення фінансових операцій, а також зобов'язані покривати за власний рахунок помилково виплачені грошові кошти. Видатки на утримання ревізійних відомств затверджуються як окрема стаття державного бюджету. При цьому допускається можливість існування інших додаткових джерел доходів для розвитку установи та заохочення службовців [5].

У Швеції контролюючі органи діють на трьох рівнях: національному, окрогу і муніципалітету. Національне ревізійне бюро є центральним агенством з питань фінансової звітності і ревізії. Генеральний ревізор керує діяльністю бюро, в якому працює 375 працівників. Близько 100 з них займаються перевіркою ефективності використання грошових коштів, 140 — фінансовою ревізією, 90 — прогнозами і фінансовою звітністю, а інші здійснюють адміністративні питання, підготовку кадрів. Вплив парламенту на діяльність Національного ревізійного бюро проявляється у спільному затвердженні напрямів його діяльності. Муніципалітети і окружні ради мають своїх власних ревізорів, затверджених на політичному рівні.

Таким чином, в світовій практиці спільними функціями органів державного фінансового контролю є: контроль дохідних джерел бюджету, контроль за бюджетними видатками, контроль за ефективністю та законністю використання податкових пільг, недопущення здійснення фінансових зловживань завдяки вдосконаленню законодавства.

Реалізація державного фінансового контролю у світовій практиці свідчить про виконання єдиних завдань і загальних принципів організації діяльності контролюючих органів, проте з врахуванням національних особливостей та історичного розвитку. Всі країни прагнуть підвищити роль і відповідальність органів контролю, забезпечити їх необхідними повноваженнями й відповідною матеріальною базою.

В Україні проведення державного фінансового контролю супроводжується трьома групами проблем, які знижують його ефективність. Перша пов'язана з

недосконалістю їх організаційної структури. Адже контролюючі органи функціонують відокремлено, без регламентованого розподілу функцій, процедур, визначеного механізму взаємодії та координації діяльності між центром і регіонами, що не сприяє формуванню цілісної системи фінансового контролю. Друга – з незабезпеченістю єдиної бази даних, котра б давала змогу контролюючим органам обмінюватися необхідною інформацією. Третя – з неузгодженістю дій при здійсненні попереднього, поточного й наступного державного фінансового контролю, що зумовлено каральним характером контролю, а не попереджувальним.

У результаті аналізу проблем реалізації державного фінансового контролю варто зазначити, що їх розв'язання можливе за умови застосування комплексного підходу, який містив би пропозиції щодо його вдосконалення з врахуванням досвіду економічно розвинутих країн, а саме:

- поліпшення діяльності контролюючих органів завдяки чіткому визначенню їх функцій і повноважень, створенню й відпрацюванню механізму координації роботи;

- встановлення систематичного обміну фінансовою й управлінською інформацією між контролюючими органами. Тобто доцільним є створення єдиної інформаційно-аналітичної бази даних. Виконати зазначене завдання можна, комп'ютеризувавши систему фінансового контролю в Україні з доступом до локальних і глобальних мереж передачі інформації, що дасть змогу уникнути надсилання постійних письмових запитів та раціонально використовувати робочий час;

- скасування обмежень при здійсненні попереднього, поточного й наступного фінансового контролю, а також забезпечення раптовості його проведення;

- підвищення дієвості попереднього контролю у результаті залучення органів Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України та фінансових органів до здійснення згаданого контролю на стадії формування кошторисів бюджетних установ;

- забезпечення адаптації національної системи перевірок до стандартів і норм міжнародного права у сфері державного фінансового контролю.

При цьому ефективність системи державного фінансового контролю залежить від дотримання таких вимог: діяльність контролюючих органів має базуватися на принципах законності, незалежності, об'єктивності, компетентності, оперативності, гласності та дотримання професійної етики; всі органи державної влади, незалежно від підпорядкованості, повинні сприяти контролюючим органам у їх діяльності; контролюючі органи повинні мати право доступу до всіх матеріалів перевірок, що проводять інші державні органи; для запобігання порушенням, їх усунення та притягнення винних до відповідальності контролюючі органи необхідно законодавчо наділити комплексом адміністративно-виконавчих повноважень з реалізації власних рішень, прийнятих у результаті контрольних заходів, а також правом звертатися до будь-якого органу державної влади, правоохоронних органів, в т.ч. суду та

прокуратури.

Таким чином, з метою стабілізації фінансово-бюджетної дисципліни щодо використання бюджетних коштів необхідно поступово трансформувати систему тотальних перевірок у сучасну європейську модель розвитку державного фінансового контролю, метою якої є попередження та недопущення бюджетних порушень. При цьому основним принципом побудови такої моделі має стати її децентралізація. А саме, необхідно створити в органах місцевої влади всіх рівнів систему внутрішнього та громадського зовнішнього незалежного контролю, що забезпечувала б:

- контроль за оцінкою обґрунтованості й законності показників бюджетних видатків та їх виконанням;

- контроль за виконанням місцевих програм соціально-економічного розвитку;

- організацію та здійснення поточного контролю за належним виконанням бюджетів, проведення тематичних перевірок за окремими бюджетними статтями;

- аналіз порушень і відхилень від затверджених показників під час використання бюджетних коштів, визначення причин таких порушень та підготовку пропозицій щодо їх усунення й недопущення у майбутньому.

Окреслені заходи здатні значно поліпшити загальний стан контрольно-ревізійної діяльності в нашій державі. Проте реформування не може бути ефективним без належного навчання та підвищення кваліфікації працівників контролюючих органів за допомогою розроблення навчальних програм, проведення засідань «за круглим столом», конференцій, консультацій та інших заходів з участю представників органів державної влади і громадськості, створення між контролюючими органами єдиного інформаційного простору щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

ВИСНОВКИ

Використання позитивного досвіду діяльності зарубіжних держав може бути важливим фактором удосконалення вітчизняної системи державного фінансового контролю. Узагальнення світового досвіду свідчить, що для більшості країн характерним є такий вид контролю як аудит. Його необхідно розвивати й у нашій країні, тому що бюджетна система повинна орієнтуватися не просто на освоєння державних коштів, а й на досягнення конкретного соціально-економічного результату.

Для підвищення дієвості державного фінансового контролю у вітчизняній практиці потрібно поліпшити діяльність контролюючих органів, чітко визначивши їх функції і повноваження, створивши й відпрацювавши механізм координації роботи; встановити систематичний обмін фінансовою й управлінською інформацією між згаданими органами, створивши єдину інформаційно-аналітичну базу даних; забезпечити раптовість здійснення і скасування обмежень при проведенні попереднього, поточного й наступного державного фінансового контролю; адаптувати національну систему перевірок до стандартів і норм міжнародного права у сфері такого контролю. Це дасть змогу забезпечити ефективне, цільове та результатив-

не використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Лимская декларация руководящих принципов контроля (Принята IX Конгрессом Международной организации высших контрольных органов (ИНТОСАИ) в 1977 году). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/604_001.
2. Пантелеев А.А. Пути развития системы государственного финансового контроля в России на основе опыта развитых стран. Транспортное дело России. 2006. № 12. Ч. 1. С. 52-54.
3. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. Економіст. 2016. № 1. С. 31-34.
4. Стефанюк І.Б. Зарубіжний досвід! Є чому навчатися, є що запозичувати (Організація урядового фінансового контролю у Франції). URL: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=34227&cat_id=34204.
5. Пожар Т.О. Розвиток фінансово-бюджетного механізму державного фінансового контролю: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Суми, 2012. 226 с.

References

1. Lima Declaration of Guiding Principles (adopted by the IX Congress of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) in 1977). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/604_001 (in Russian).
2. Panteleev A.A. Ways of development of the system of state financial control in Russia on the basis of the experience of developed countries. Transport business in Russia. 2006. № 12. Part 1. pp. 52-54 (in Russian).
3. Pikhotskyi V. Foreign experience in the organization of state financial control and the possibility of its use in Ukraine. Economist. 2016. № 1. pp. 31-34 (in Ukrainian).
4. Stefaniuk I.B. Foreign experience! There is something to learn, there is something to borrow (Organization of Government Financial Control in France). URL: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=34227&cat_id=34204 (in Ukrainian).
5. Pozhar T.O. Development of the financial and budgetary mechanism of the state financial control: dis. for obtaining sciences degree Candidate Econ Sciences. Sumy. 2012. 226 p. (in Ukrainian).

СМАЧИЛО

УДК 69.003

БЛАГОЙ

Валентина Володимирівна
miroslava.valya@ukr.net

к.е.н., доцент, професор
кафедри, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

Віталій Валерійович
blagavikvik@rambler.ru

к.е.н., доцент, викладач,
Харківський національний
університет будівництва та
архітектури

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

ЯРЕЦЬ

Марина Валеріївна
maryna_yarets@mail.ru

студент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

STATE AND DEVELOPMENT TRENDS
OF CONSTRUCTION IN UKRAINE

БОСОВА

Наталія Юріївна
bosovanatalya@ukr.net

студент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

Проаналізовано стан та тенденції розвитку будівельної галузі в Україні та в Харківському регіоні. Виявлено вплив обсягу будівництва на ВВП. Визначено оптимальні математичні моделі для прогнозування обсягів будівництва, ВРП та ВВП.

* * *

Проанализировано состояние и тенденции развития строительной отрасли в Украине и Харьковском регионе. Выявлено влияние объема строительства на ВВП. Определены оптимальные математические модели для прогнозирования объемов строительства, ВРП и ВВП.

* * *

Introduction. The current state of all economic systems is characterized by a high level of volatility. The enterprise, for the sake of its sustainable development, needs to conduct analytical researches on the current state of the industry and the economy of the country / region as a whole, so to predict future development trends in order to make sound management decisions, minimizing various risks. The construction industry is also no exception. That is why this study is relevant and timely.

Purpose is the analysis of the state and trends of construction in relation to GDP and GRP.

Results. The state and tendencies of the development of the construction industry in Ukraine and the Kharkiv region are analyzed. The influence of the volume of construction on GDP has been revealed. The optimum mathematical models for forecasting of volumes of construction, GRP and GDP are determined.

The share of construction work in the total amount of GDP reaches a maximum in 2011 – 4.64%, and the minimum – in 2015 – 2.91%, which is due to the socio-economic crisis in the period of 2013-2014 in Ukraine. From the crisis of 2015 there is a gradual growth of construction in the country, which is manifested in the growth of construction work – UAH 105,682.8 million in 2017, and in an increase in the share of GDP – to 3.54% in 2017.

The analysis of the situation in the Kharkiv region shows a similar tendency. From the made analysis it is clear that the most reliable evidence of the development of events is a polynomial function. It is this function that is appropriate to predict the volume of GDP, GRP, national and regional construction volumes.

Conclusion. As a result of the study, through structural and dynamic analysis, a small proportion of the volume of construction works in the formation of both GDP and the GRP of Ukraine was revealed, which indicates the unsatisfactory state of development of the sphere of construction.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, валовий регіональний продукт, будівництво

Ключевые слова: валовый внутренний продукт, валовый региональный продукт, строительство

Keywords. the gross domestic product, the gross regional product, construction

ВСТУП

Сучасний стан всіх економічних систем характеризується високим рівнем мінливості, що обумовлено великою кількістю факторів. Підприємству, задля свого сталого розвитку, необхідно проводити аналітичні дослідження як поточного стану галузі та економіки країни/регіону в цілому, так прогнозувати майбутні тенденції розвитку з метою прийняття виважених управлінських рішень, мінімізації різного роду ризиків. Не виключенням є і сфера будівництва. Саме тому дане дослідження є актуальним та своєчасним.

МЕТА РОБОТИ – аналіз стану та трендів розвитку будівництва у взаємозв'язку із ВВП та ВРП.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідженню і аналізу перспектив розвитку стану будівництва приділено чимало публікацій: Биба В.В., Гаташ В.С., Федоренко В.Г., Чорнуха І.В. [1, 2] аналізували стан розвитку будівельної галузі за регіонами, Аніним В. [3], Борбулевич В.З, Свідрик Т.В. досліджували ризики різноманітних програм регіонального і державного рівнів, статистичних форумів тощо [4, 5]. Але на сьогоднішній день важливо проаналізувати сучасний стан будівельної галузі Харківського регіону, її динамічні та структурні трансформації, а також виявити її тренди розвитку. Під час дослідження використовувалися методи структурно-динамічно-

го (ланцюгові темпи приросту) та регресійного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Будівельну галузь вважають однією із найважливіших галузей національної економіки [1, с. 4], від якої в прямому сенсі залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання України, оскільки дана галузь створює велику кількість робочих місць різних за своєю діяльністю і потребує продукцію багатьох інших галузей народного господарства. За рахунок того, що будівельні організації споживають продукцію різних організацій, розвиваються також й інші галузі національної економічної системи та їх елементи. Розвиток будівельної галузі стимулює розвиток виробництва будівельних матеріалів і відповідного обладнання, машинобудівної галузі, металургії та металообробки, нафтохімії, виробництві скла, деревообробної та фарфоро-фаянсової промисловості, транспорту, енергетики тощо, що позитивно впливає на розвиток економіки країни в цілому. Обсяги будівництва в статистичних джерелах представлені даними щодо будівництва житлових і нежитлових будівель, споруд та інших спеціалізованих будівельних робіт. Обсяги виконаних будівельних робіт включають вартість будівельних, монтажних та інших робіт, які ви-

конані під час нового будівництва, розширення, реконструкції, реставрації, капітального та поточного ремонту будівель, споруд, технічного переоснащення підприємств [6]. Відповідні обсяги виконаних будівельних робіт демонструють у звітах.

В той же час, структурний аналіз вкладу будівельної сфери у загальний обсяг ВВП України (табл. 1) чи Харківського регіону (табл. 2) демонструє незначну її питому вагу.

З вищенаведеного бачимо, що питома вага будівельних робіт в загальній сумі ВВП досягає максимуму в 2011 р. – 4,64 %, а мінімального – у 2015р. – 2,91 %, що пов'язано із соціально-економічною кризою в період 2013-14 рр. в Україні, а специфіка будівельного процесу забезпечила відтермінування виявлення негативних явищ в статистичних даних. З кризового 2015 р. відбувається поступове зростання будівництва в країні, що виявляється і у рості обсягів будівельних робіт – 105682,8 млн. грн. у 2017 р., і у збільшенні питомої ваги у ВВП – до 3,54 % у 2017 р.

Аналіз ситуації в Харківському регіоні демонструє аналогічну тенденцію – незначно вищу, ніж в цілому по Україні, але, в той же час, досить низьку питому вагу в складі валового регіонального продукту (ВРП).

Таблиця 1

Структурний аналіз ВВП та обсягів будівельних робіт

[розроблено авторами за джерелом [4]]

Роки	ВВП, млн. грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн. грн	Питома вага, %
2010	1082569	43174,9	3,99
2011	1302079	60454,3	4,64
2012	1408889	62280	4,42
2013	1454931	58879,8	4,05
2014	1566728	51108,7	3,26
2015	1979458	57515	2,91
2016	2383182	73726,9	3,09
2017	2982920	105682,8	3,54

Таблиця 2

Структурний аналіз ВРП та обсягів будівельних робіт у Харківському регіоні 2010-17 рр.

[розроблено авторами за джерелом [5]]

Роки	ВРП, млн. грн.	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн. грн	Питома вага, %
2010	65293	3136,6	4,8
2011	76866	4007,3	5,21
2012	82223	4284	5,21
2013	85315	3910,8	4,58
2014	96596	3846,6	3,98
2015	124843	5054,5	4,05
2016	154871	7242,1	4,68
2017	187591	10053,4	5,36

Як презентовано в табл. 2, відмічаємо максимальне значення питомої ваги будівництва у ВРП у 2017 р. – 5,36 % (по Україні у 2011 р. – 4,64 %), а мінімальне – у 2014 р. – 3,98 % (по Україні у 2015 р. – 2,91 %). Очевидно, що роль будівництва в економіці Харківського регіону більша, аніж в середньому по Україні протягом всього аналітичного періоду 2010-

17 рр..

Розглянемо динамічні трансформації ВВП та обсягів виконаних будівельних робіт в цілому по країні (рис. 1-2) та по Харківському регіону (рис. 3-4), використовуючи ланцюгові темпи приросту.

Аналіз динамічних трансформацій ВВП демонструє його негативну тенденцію (-0,29 % ланцюговий

темпи приросту) у 2012 р. порівняно з 2011 р.. Хоча період спадаючої економіки більш широкий – 2011-14 рр..

При аналізі розвитку будівельної галузі нестабільну динаміку можна пояснити наступним чином – фатальних наслідків економіка країни зазнала у період кризи 2008-10 рр., але з початком проведення ЄВРО-2012 відбувся значний стрибок щодо нового будівництва, і тому в 2011 р. обсяг будівельних робіт ста-

новив 60454,3 млн. грн. і складав 4,64 % у загальному обсязі ВВП України [6]. Наступна криза у будівництві припадає на період 2013-15 рр., але останні роки демонструють приріст обсягів будівельних робіт (28-43 % щорічно).

Схожа до динаміки ВВП й динамічна зміна ВРП Харківського регіону при загальному темпі приросту за аналітичний період в 187,31 %.

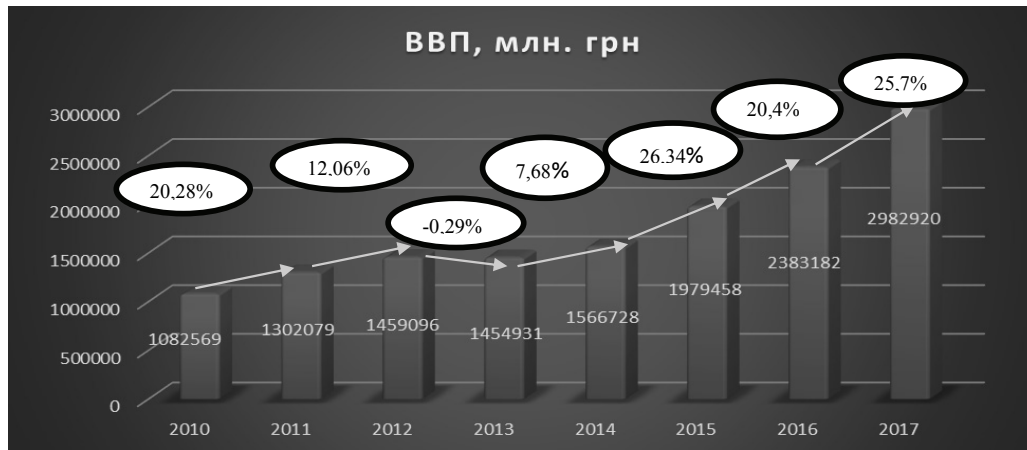

Рис. 1. Динаміка аналізу ВВП [розроблено авторами за джерелом [4]]

Рис. 2. Динаміка аналізу обсягу будівельних робіт [розроблено авторами за джерелом [4]]

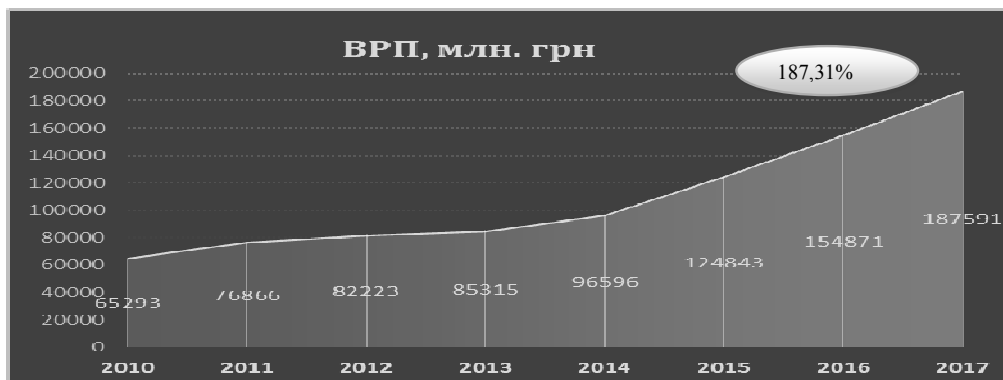

Рис. 3. Динамічний аналіз ВРП Харківського регіону [розроблено авторами за джерелом [5]]

Рис. 4. Динаміка аналізу обсягу виконаних будівельних робіт Харківського регіону
[розроблено авторами за джерелом [5]]

Щодо динамічних змін обсягу будівельних робіт по Харківському регіоні, то слід відмітити більш глибоке падіння за період 2013-14 рр. та більш стрімке зростання за період 2015-16 рр, аніж в цілому по Україні.

Визначившись з сучасним станом будівництва та його впливом на ВВП та ВРП, розглянемо майбутні тенденції його розвитку, для чого використаємо прогнозування. Щоб спрогнозувати майбутній стан будівельної галузі використаємо пакет Excel MS Office та, на основі екстраполяційного тренду, визначимо прогнозне рівняння. Для прогнозування економічних подій доцільно використовувати саме поліноміальну лінію, ступінь багаточлена якої визначається на основі декількох принципів: максимізації коефіцієнта детермінації, а також економічної динаміки показника у період, за який потрібно прогноз.

На основі рис. 1-2, де представлена динаміка ВВП

та обсягів будівництва по Україні, побудуємо прогнозні моделі та оформимо дані у табл. 3.

З проведеного аналізу видно, що найбільшу достовірність розвитку подій демонструє поліноміальна функція, де R^2 (коефіцієнт детермінації) становить 0,9723. Саме цю функцію доцільно використовувати для прогнозування обсягів ВВП:

$$y = 39998x^2 - 117356x + 1284501.$$

З меншою ймовірністю, але все ж таки допустимою, поліноміальна функція другого порядку описує тенденції розвитку обсягів будівельних робіт ($R^2 = 0,718$) та має рівняння виду:

$$y = 1588,4x^2 - 8559,6x + 62116.$$

Аналогічне дослідження проведемо за регіональними показниками Харківської області (табл. 4).

Таблиця 3

Прогнозні моделі ВВП та обсягів будівельних робіт по Україні

Функція	ВВП		Обсяги будівельних робіт	
	R^2	Рівняння залежності	R^2	Рівняння залежності
Лінійна	0,879	$y = 242629x + 684539$	0,549	$y = 5736,3x + 38289$
Експоненціальна	0,573	$y = 42912e^{0,0819x}$	0,573	$y = 42912e^{0,0819x}$
Логарифмічна	0,423	$y = 17527\ln(x) + 40870$	0,423	$y = 17527\ln(x) + 40870$
Поліноміальна другого порядку	0,972	$y = 39998x^2 - 117356x + 1284501$	0,718	$y = 1588,4x^2 - 8559,6x + 62116$
Степенева	0,801	$y = 960553x^{0,4254}$	0,488	$y = 43768x^{0,2631}$

Таблиця 4

Прогнозні моделі ВРП та обсягів будівельних робіт по Харківському регіону

Функція	ВРП		Обсяги будівельних робіт	
	R^2	Рівняння залежності	R^2	Рівняння залежності
Лінійна	0,885	$y = 16491x + 34990$	0,704	$y = 795,7x + 1611,3$
Експоненціальна	0,9464	$y = 53209e^{0,146x}$	0,772	$y = 2597,8e^{0,138x}$
Логарифмічна	0,681	$y = 50375\ln(x) + 42424$	0,501	$y = 2336,7\ln(x) + 2094,5$
Поліноміальна другого порядку	0,9874	$y = 2804,6x^2 - 8750,3x + 77059$	0,918	$y = 218,91x^2 - 1174,5x + 4894,9$
Степенна	0,7863	$y = 55530x^{0,4636}$	0,599	$y = 2758,9x^{0,4231}$

З проведеного аналізу можливих моделей прогнозування обсягів ВРП та обсягів будівельних робіт по Харківському регіону, найвищий рівень достовірності знову ж таки демонструє поліноміальна функція, де R^2 (коефіцієнт детермінації) становить 0,9874, а описове рівняння для ВРП набуває вигляду:

$$y = 2804,6x^2 - 8750,3x + 77059;$$

для прогнозування обсягів будівельних робіт:

$$y = 218,91x^2 - 1174,5x + 4894,9 \text{ при } R^2 = 0,918.$$

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження, шляхом структурно-динамічного аналізу, виявлено незначну питому вагу обсягів будівельних робіт у формуванні як ВВП, так і ВРП України, що свідчить про незадовільний стан розвитку сфери будівництва в цілому. Крім того, з метою виявлення майбутніх тенденцій розвитку країни, Харківського регіону та будівництва як в державному, так і в регіональному розрізах, було побудовано та визначено оптимальну регресійну модель для прогнозування вказаних економічних показників. У всіх випадках нею стала поліноміальна модель другого порядку, що свідчить про однакові тенденції розвитку та взаємозалежність змін національної / регіональної економіки та будівництва.

В той же час, дана тема є актуальною та вимагає подальших досліджень, тому в перспективі – факторний аналіз ВВП, аналітичний огляд стану будівництва в Україні та взаємопов'язаних з ним сфер: ринку капіталів, ринку праці та рівня її оплати тощо.

Список використаних джерел

1. Биба В.В., Гаташ В.С. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. Збірник наукових праць (галузеве машинобудування, будівництво). 2013. № 4. С. 3-9.
2. Федоренко В.Г. Концепція стратегії комплексу України на період до 2015 року. Економіка та держава. 2007. №1. С. 3.
3. Анін В.І. Розрахунки ризиків інвестиційних проєктів в будівництві. Формування ринкових відносин в Україні. 2003. № 6. С. 18.
4. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
5. Головне управління статистики в Харківській області. URL: kh.ukrstat.gov.ua.
6. Смачило В.В., Головка-Марченко І.С. Аналіз стану будівництва в Україні. Молодий вчений. 2014. № 10 (13). С. 19-22

References

1. Byba V.V., Gatash V.S. The state and prospects of the construction industry in Ukraine. Collection of scientific works (branch engineering, construction). 2013. № 4. pp. 3-9.
2. Fedorenko V.G. The Concept of the Strategy of the Complex of Ukraine for the Period until 2015. Economy and the State. 2007. № 1. pp. 3.
3. Anin V.I. Calculations of risks of investment projects in construction. Formation of market relations in Ukraine. 2003. № 6. pp. 18.
4. State Statistics Service of Ukraine. URL: www.ukrstat.gov.ua
5. The Main Department of Statistics in the Kharkiv Region. URL: kh.ukrstat.gov.ua
6. Smachylo V.V., Golovko-Marchenko I.S. Analysis of the state of construction in Ukraine. Young scientist. 2014. № 10 (13). pp. 19-22.

ТАРЛОПОВ

Ігор Олегович

УДК 657.6

ШОСТАК

Юлія Петрівна

iushostak7@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА
ПІДПРИЄМСТВІTHE ACTUAL PROBLEMS OF
ORGANIZATION OF FINAL PRODUCT
ACCOUNTING AT THE ENTERPRISEк.е.н., доцент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончарастудент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

У статті розглянуто особливості обліку готової продукції. Мета статті полягає у дослідженні проблемних аспектів обліку готової продукції. Визначено напрями удосконалення первинного обліку реалізації готової продукції. Встановлено, що однією з складових ефективної організації обліку наявності та руху готової продукції є удосконалення облікової документації. Доведено, що ефективне управління процесами виробництва та обліку готової продукції можливе за наявності у суб'єктів управління своєчасної, повної, правдивої інформації про фактори, що впливають на її собівартість.

* * *

В статье рассмотрены особенности учета готовой продукции. Цель статьи заключается в исследовании проблемных аспектов учета готовой продукции. Определены направления совершенствования первичного учета реализации готовой продукции. Установлено, что одной из составляющих эффективной организации учета наличия и движения готовой продукции является совершенствование учетной документации. Доказано, что эффективное управление процессами производства и учета готовой продукции возможно при наличии у субъектов управления своевременной, полной, правдивой информации о факторах, влияющих на ее себестоимость.

* * *

In article it is considered features of accounting of final products. The purpose of the paper is to study the problem aspects of accounting for finished products. The ways of improving of primary accounting of realization final products have been determined. Topic accounting of finished products and it right display in accounting is very actual, because result of activity of any enterprise is release of finished products, so they make a profit. Also in article it is considered one of important question of accounting of finished products, costing of products – accounting and distribution of general costs. It is established that one of the components of effective organization of accounting for availability and movement of finished products is the improvement of accounting documentation, in the following these directions: increasing the efficiency of processing and processing information during implementation; increasing the level of objectivity of analytical information; increase of control over accounting of release of finished products; saving of time and labor costs of documenting, processing of documents. At the same time, in order to increase the efficiency of production enterprises should continue to actively manage the management accounting. To do this, it is first necessary to determine the nomenclature of costs for planning and accounting of a particular workshop, plot; to develop a method of counting and estimating the balances of work in progress, as well as the procedure for determining the results of economic activity. It is proved that effective management of the processes of production and accounting of finished products is possible in the presence of timely, complete, truthful information on the factors influencing its cost price. The results of the research of the organization of accounting for finished products indicate that there are a number of problems that affect the organization of accounting for finished products. The solution of these problems will allow to effectively carry out the accounting of finished products and their cost, increase the efficiency of production, and this way maintain the competitiveness of manufactured products, increasing the economic potential of the enterprise.

Ключові слова: готова продукція, первинна документація, реалізація продукції, собівартість

Ключевые слова: готовая продукция, первичная документация, реализация продукции, себестоимость

Keywords: production, final products, primary documentation, realization of production, cost price

ВСТУП

За сучасних ринкових умов успішна та прибуткова діяльність кожного суб'єкта господарювання полягає у покращенні рівня економічної ефективності виробництва продукції. Облік готової продукції є важливою темою для розгляду та її актуальність полягає в тому, що більшість підприємств України займається виробництвом та реалізацією продукції.

Результатом діяльності будь-якого підприємства є випуск готової продукції, виконання робіт або надання послуг. Адже саме завдяки цьому вони і отримують свій основний прибуток. Тому тема обліку готової продукції та її правильного відображення в обліку є актуальною.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження шляхів поліпшення

організації обліку готової продукції як основного способу досягнення соціальної та економічної ефективності діяльності підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою при написанні роботи були наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, а також концепції, положення і пропозиції, що містяться у наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних фахівців з проблем обліку готової продукції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до П(С)БО 9 готовою вважається продукція, яка виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним і якісним характеристикам, які передбачені договором або іншим нормативно-правовим актом [3]. У процесі організації

обліку готової продукції велике значення приділяється первинним документам. Однією з проблем, яка виникає на цьому етапі, є відображення в документах обліку її руху на підприємстві. Це обумовлено тим, що контроль за рухом готової продукції виступає гарантом успішної роботи підприємства на ринку. Окрім затверджених форм документів, Е. Перевезєва пропонує застосування розробленого зведеного документу, який має назву «Відомість випуску, відвантаження та реалізації продукції» [1]. Ця відомість містить всю необхідну інформацію, щодо кількості та вартості відвантаженої продукції, її фактичної собівартості та отриманих коштів на кінець кварталу за кожним покупцем. Застосування такої відомості надасть змогу оперативного аналізу надходжень за відвантаженою продукцією та миттєвого визначення суми дебіторської заборгованості на будь-яку дату за кожним покупцем [1].

Облік готової продукції повинен забезпечити контроль за виконанням завдань з випуску продукції згідно з договірним асортиментом на всіх стадіях її руху; зберігання готової продукції за обсягом, асортиментом та якістю; своєчасну випуску документів на відвантаження; використання фінансових і матеріальних ресурсів за допомогою складання планових і фактичних калькуляцій собівартості продукції. Аналітичний облік готової продукції на підприємствах ведеться за місцями її зберігання та окремими видами у на-

туральних, умовно-натуральних і вартісних показниках.

Для синтетичного обліку готової продукції призначено активний рахунок 26 «Готова продукція», – цей рахунок призначений для узагальнення інформації про наявність та рух продукції, виготовленої підприємством. Облік готової продукції включає комплекс обліково-аналітичних робіт, при виконанні яких забезпечується своєчасний і якісний облік виробництва, випуску та реалізації готових виробів не тільки в цілому за звітний період, але і за коротші проміжки часу, контроль за цілісністю та своєчасним відвантаженням готової продукції покупцям [2, 5].

Для виявлення шляхів вирішення проблем формування виробничої собівартості, обліку готової продукції та її реалізації доцільно розглянути різні точки зору в області бухгалтерського обліку. Одне з актуальних питань обліку виробничих запасів, калькулювання собівартості продукції й пов'язаного з ним ціноутворення – облік і розподіл загальновиробничих витрат.

Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» [4], собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат (рис. 1).

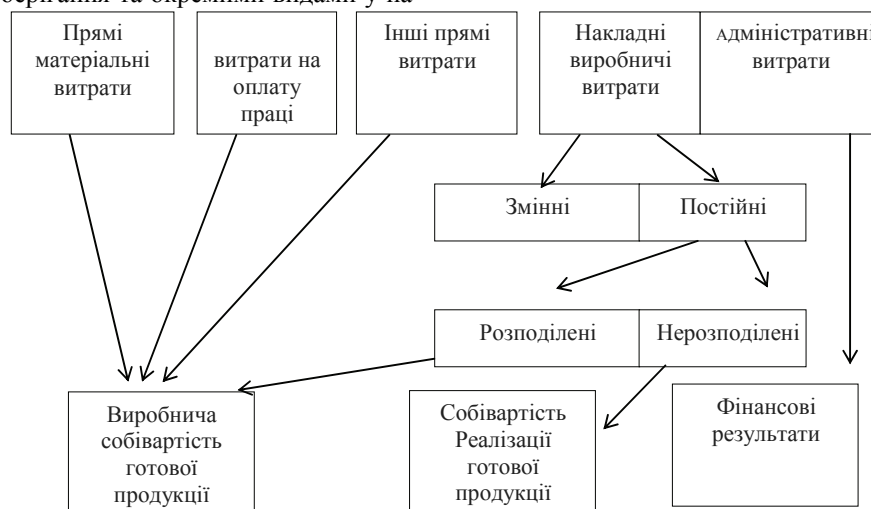

Рис. 1. Порядок формування первісної вартості готової продукції [авторська розробка]

Формування виробничої собівартості продукції в бухгалтерському обліку здійснюється на підставі П(С)БО 16, Інструкції до Плану рахунків та Методичних рекомендацій [4].

Останнім часом ця проблема стала ще більш актуальною, тому що існує протиріччя між Податковим кодексом та П(С)БО. Якщо порівняти склад загальновиробничих витрат згідно з цими двома системами обліку, можна побачити, що існують незначні відмінності між деякими пунктами витрат, які входять до загальновиробничих. Це може викликати труднощі при формуванні собівартості, незважаючи на те, що дотримуючись змін, внесених до Податкового кодексу України, загальновиробничі витрати входять до собівартості виготовленої та реалізованої продукції.

Але незважаючи на це, підприємства повинні й

надалі надавати детальний зміст змінних та постійних загальновиробничих витрат, щоб полегшити прийняття рішення щодо відображення цих витрат в бухгалтерському та податковому обліку.

На нашу думку, доцільно показувати інформацію про зміни у формуванні собівартості в бухгалтерському обліку з метою більш точного віднесення витрат до її складу і всебічного контролю за процесом виробництва продукції.

Одночасно, з метою підвищення ефективності виробництва підприємства повинні, як і раніше, активно вести управлінський облік. Для цього необхідно насамперед визначити номенклатуру витрат для планування й обліку конкретного цеху, ділянки; розробити методику підрахунку й оцінки залишків незавершеного виробництва, а також порядок визначення резуль-

татів господарської діяльності.

Удосконалення бухгалтерського обліку собівартості продукції вимагає аналізу альтернативних напрямків облікової політики, обґрунтування оптимальних рішень, що не суперечать міжнародним стандартам.

Покращення обліку реалізації готової продукції перш за все стосується удосконалення первинної документації. Удосконалення облікової документації та документообігу необхідно здійснювати за такими напрямками: підвищення оперативності оформлення та обробки інформації під час реалізації; підвищення рівня об'єктивності аналітичної інформації; підвищення контролю з обліку вибуття готової продукції; економія витрат часу та праці документування, обробку документів.

Виробничим підприємствам доцільно ввести мікропроцесорну техніку, здатну ідентифікувати окрему одиницю готової продукції. Використання такої техніки є необхідним, адже дає змогу отримати інформацію про всі операції в момент та в місці їх здійснення [7].

Здійснюючи автоматизацію обліку з реалізації готової продукції, забезпечується контроль надходження платежів від покупців за відвантажену продукцію, що буде зменшувати час для визначення обсягу податкового зобов'язання з ПДВ, а також на процес розподілу позавиробничих витрат [6].

Необхідні також зміни в наукових підходах і в нормативних документах: в Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», у системі регулювання бухгалтерського обліку на принципах сучасних економічних теорій та з врахуванням антикризових програм розвинутих країн.

ВИСНОВКИ

Отже, сьогодні однією з складових ефективної організації обліку наявності та руху готової продукції є високий рівень використання облікової інформації для оцінки якісних та кількісних характеристик готової продукції.

Результати дослідження з організації обліку готової продукції свідчать про те, що існує ряд проблем, які впливають на організацію ведення обліку готової продукції. Вирішення досліджених проблем дозволи-

ть ефективно здійснювати бухгалтерський облік готової продукції та її собівартості, підвищить ефективність виробництва, і тим самим підтримає конкурентоспроможність виробленої продукції, нарощуючи економічний потенціал підприємства [7, 8].

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік. Житомир, 2002.
2. Верхоглядова Н.І. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика. Київ, 2010.
3. Жмур Н.М. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізації. Держава і регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2007. С. 301-304.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
5. Пушкар М.С. Фінансовий облік. Тернопіль, 2006.
6. Савон О.О. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізації. Держава і регіони. 2007. С. 321-324.
7. Хоми С.В., Орлова В.К., Орлів М.С. Фінансовий облік. Київ, 2010.
8. Гільorme Т.В., Доценко Н.І. Облікове-аналітичне забезпечення електронної форми торгівлі суб'єктів господарювання в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2017. №7. С. 34-38.

Reference

1. Butynets F.F. Accounting management. Zhytomyr, 2002.
2. Verkhohliadova N.I. Accounting Financial Accounting: Theory and Practice. Kyiv, 2010.
3. Zhmur N.M. Improving the accounting of finished products and their implementation Derzhava ta rehiony. Seriiia «Ekonomika ta pidpriemnytstvo». 2007. pp. 301-304.
4. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 16 «Vytraty» zatverdzhnyi Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999. №318. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
5. Pushkar M.S. Financial Accounting. Ternopil. 2006.
6. Savvon O.O. Improving the accounting of finished products and their implementation. Derzhava ta rehiony. 2007. pp. 321-324.
7. Khomu S.V., Orlova V.K., Orlova M.S. Financial Accounting. Kyiv, 2010.
8. Hilorme T.V., Dotsenko N.I. Accounting and analytical support of the electronic form of trading of business entities in Ukraine. Ekonomika. Finansy. Pravo. 2017 №7. pp. 34-38.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

д.е.н., доцент кафедри,
в.о. ректора Вищого навчального
закладу «Міжнародний
технологічний університет
"Миколаївська політехніка"»

УДК

338.242.2:[65.012.122:338.45.01]

**КВІНТЕСЕНЦІЯ
ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ,
АМПЛУА ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІАГНОСТИКИ У СИСТЕМІ
ЕФЕКТИВНОГО
КООРДИНУВАННЯ
ВИРОБНИЧО-
ГОСПОДАРСЬКОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ**

**THE QUINTESSENCE OF
EFFECTIVE MANAGEMENT,
THE ECONOMIC DIAGNOSTICS'
ROLE IN THE SYSTEM OF
EFFECTIVE (QUALITATIVE)
CONTROL OF PRODUCTION
AND ECONOMIC ACTIVITY**

ПОТИШНЯК

Олена Миколаївна

д.е.н., доцент, професор кафедри,
Харківський національний технічний
університет сільського
господарства ім. Петра Василенка

У статті наведена схема, яка надає розуміння загальних принципів ефективного управління, унаслідок чого вона інваріантна по відношенню до різних процесів управління. Доведено, у реальних умовах взаємозв'язки функцій складніші, дані ефективної діагностики досить часто використовуються для виконання функції ефективного планування. Обґрунтовано, між функціями ефективного управління існують методологічні зв'язки: методологія обліку залежить від методології планування; методологія діагностики - від методології планування, обліку.

* * *

В статье приведена схема, которая предоставляет понимание общих принципов эффективного управления, в результате чего она инвариантна по отношению к различным процессам управления. Доказано, в реальных условиях взаимосвязи функций сложнее, данные эффективной диагностики достаточно часто используются для выполнения функции эффективного планирования. Обосновано, между функциями эффективного управления существуют методологические связи: методология учёта зависит от методологии планирования; методология диагностики - от методологии планирования, учёта в целом.

* * *

Investigation of management problems allows us to conclude that an organic part of the management system of progressive production at its various levels is the cost-effective management. It is aimed at achieving short-term intra-monthly goals closely associated with current and future goals, directly following the implementation of the industrial and economic process at its various stages. The objects of effective management are internal monthly processes of functioning of economic, technical, social and other elements of the method of production process, etc. In the cost-effective management, the following 4 (four) general subsystems (functions) of the system can be distinguished: effective planning, effective accounting, effective diagnostics and effective regulation (verification). All of these management subsystems (functions) are closely interconnected and collectively form the process of cost-effective management with a closed loop, created by the control part, the controlled object and the links, which reflect their interaction with each other. In the circuit, the control influences are directed from the control part to the object of cost-effective management, and the feedback is carried out from the object to the control part. The interconnection of the functions of the system with each other and with the object of effective management forms a scheme of interconnection of the functions of a system of cost-effective management. The above scheme provides an understanding of the general principles of effective management, as a result of which it is invariant in relation to the most different management processes. However, it should be borne in mind that in real terms the interconnection of functions is somewhat more complex. For example, effective diagnostic data is often used to perform the function of efficient planning - in this case there is a link between functions (effective diagnostics, planning). In addition, there are still methodological links between the functions of effective management: the methodology of accounting depends on the methodology of planning; methodology of diagnostics - from the methodology of planning, accounting, etc.

Ключові слова: виробництво, економічна діагностика, ефективне управління, ефективний менеджмент, роль, система, сутність, функція, ціль

Ключевые слова: диагностика, производство, роль, система, сущность, функция, цель, эффективное управление (орган), эффективный менеджмент

Keywords: a role, economic diagnostics, effective control, efficient management, function, manufacturing, purpose, subsystem, the essence, the system

ВСТУП

У останні роки вітчизняна наука управління отримала подальший розвиток. У нашій країні створені великі наукові центри, які займаються дослідженням

теоретичних і прикладних питань управління; сформувалися кадри учених, які працюють над різними проблемами науки управління; поставлений цілий ряд великих виробничо-економічних експериментів

тощо.

Вивчення накопиченого науково-практичного досвіду управління сучасним прогресивним виробництвом [1-5, 9] надає підставу стверджувати, що управління як наука на сучасному етапі розвитку економічної системи являє собою симбіоз декількох основних напрямків, а саме: соціально-економічного, економіко-організаційного, класичної кібернетики, економіко-математичного моделювання, техніко-інформаційного тощо. Особливо слід виділити такий, що виник порівняно недавно та пов'язаний у основному із роботами, виконаними у центрі проблем управління Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка», напрямки розвитку теоретичних основ управління [6-8] та інші. Найважливіший результат наукових досліджень проблем управління – розробка питань мети, предмету і змісту, організаційних форм та методів управління, методології вироблення й прийняття управлінських рішень тощо.

МЕТА РОБОТИ полягає у: наведенні характеристики сутності системи ефективного(якісного) економічного управління (менеджменту); визначенні амплуа (ролі) функції (підсистеми) економічної діагностики (комплексної оцінки і аналізу) у функціонально розвинутої системі ефективного управління виробництвом тощо.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної наукової публікації виступає діалектичний метод та основні положення теорії системи ефективного управління і функції економічної діагностики. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик системи ефективного управління й підсистеми економічної діагностики); *графічний* (при побудові схеми взаємозв'язку підсистем системи економічно ефективного управління (регулювання)) тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження проблем управління дозволяють зробити висновок, що органічною складовою частиною системи управління прогресивним виробництвом на різних його рівнях виступає економічно ефективне управління. Воно спрямоване на досягнення короткострокових внутрішньомісячних цілей, щільно пов'язаних з поточними і перспективними цілями, безпосередньо за ходом здійснення виробничо-господарського процесу на різних його стадіях. Об'єктами ефективного управління виступають внутрішньомісячні процеси функціонування економічних, технічних, соціальних та інших елементів методу процесу виробництва тощо.

Необхідність ефективного управління обумовлена тим, що у великих економічних системах (науково-виробничих об'єднаннях і промислових підприємствах) виробничі процеси постійно піддаються впливу різноманітних чинників (факторів), які у силу об'єктивних та суб'єктивних причин не можуть бути заздалегідь враховані ні у річному, ні у кварталному,

ні навіть у місячному плануванні. Науково обґрунтований план на зазначені періоди не може передбачити усього різноманіття динамічного виробничо-господарського життя: окремих проявів технічного прогресу, непередбачених явищ організаційного і соціального характеру тощо. Ці дії, як правило, не знаходять відображення в усереднених показниках і критеріях оцінки поточного та перспективного планування, у певній мірі відображають результати взаємовпливу короткострокових змін процесу виробництва. Однак, якщо ці дії, їх причинно-наслідкові зв'язки залишити поза полем управління, тоді вони можуть стати перешкодою на шляху досягнення цілей системи поточного й перспективного управління тощо.

Найбільш повно сутність ефективного управління може бути розкрита через його підсистеми (функції), під якими у загальному випадку можна розуміти особливий вид управлінської діяльності, виділений у процесі поділу праці та спеціалізації в управлінні й представляє відносно самостійну ділянку управління. У даний час у різних авторів-дослідників зустрічаються значні розбіжності у думках при визначенні кількісного складу підсистем (функцій) системи управління. У ряді робіт деякі науковці-автори допускають змішання функцій керуючої й керованої підсистем, наслідком чого виступає включення у число функцій системи управління матеріально-технічного постачання, фінансування тощо, які не виступають управлінськими функціями.

Багато авторів-науковців обмежуються, як правило, тільки простим перерахуванням функцій системи управління або надають при цьому саму загальну характеристику їх сутності; інші – по-різному визначають зміст одних та тих же функцій системи управління. Але для характеристики змісту тієї чи іншої функції системи управління необхідно мати одне визначення тощо.

Нерідко у число функцій управління автори включають організацію. Хоча, на наш погляд, організація являє собою не що інше, як специфічні елементи керованої підсистеми (наприклад, людські), які знаходяться у певній взаємодії між собою. Унаслідок чого організація сама відчуває необхідність в управлінні; навіряд чи можна визнати правомірним і включення до складу управлінських функцій стимулювання, яке відноситься до методів управління, за допомогою яких забезпечується оптимальна взаємодія різних частин як керованої, так й керуючої підсистеми. При виділенні у числі управлінських функцій контролю ряд авторів розглядає його на одному рівні із іншими функціями, не відрізняючи, що контроль є агрегованою функцією, яка об'єднує у собі дві інші функції – облік, аналіз.

У економічно ефективному управлінні можуть бути виділені наступні чотири загальні підсистеми (функції) системи: ефективне планування, ефективний облік, ефективна діагностика і ефективне регулювання (вивірка).

Головним призначенням ефективного планування як функції управління є розробка напрямків і параметрів розвитку керованих об'єктів на найближчу перспективу (зміну, добу, п'ятиденку тощо). План являє собою заздалегідь певний напрям дій із досягнен-

ня поставленої мети. У планах відлюється у життя технічна, економічна та соціальна політика органів управління виробництвом. Підвищення рівня прогресивної планованості виробництва вимагає подальшого істотного підвищення рівня ефективного планування. Наука і практика підказують, що одним із шляхів переходу на якісно новий рівень ефективного планування та управління слід розглядати застосування науково обґрунтованих нормативів планування, які дозволяють забезпечити щільний взаємозв'язок оперативних, поточних, перспективних планів тощо.

Ще однією функцією ефективного управління, його складовою частиною виступає ефективний облік. Основне завдання ефективного обліку полягає у повсякденному відображенні таких, які фактично протікають процесів, і забезпеченні на цій основі контролю за виконанням виробничого плану як у цілому, так й у кожній його частині та за кожен відрізок часу. Здійснюючи за спеціальною методологією постійний збір інформації про фактичний розвиток виробничо-господарських процесів, її класифікацію і узагальнення, ефективний облік тим самим надає можливість своєчасно виявляти різного роду відхилення від запланованих напрямків й параметрів розвитку. У цієї якості ефективний облік виступає як база діагностики, регулювання та забезпечення життєдіяльності ефективно керованих об'єктів.

Наступна важлива функція ефективного управління – ефективна діагностика. Її призначення полягає у якісному перетворенні ефективної планової і обліково-економічної інформації, у результаті якого досягається розуміння процесів, які протікають та характеру впливу на них об'єктивних і суб'єктивних чинників (факторів). Ефективна діагностика дозволяє за ходом виробничих процесів отримувати кількісну та якісну оцінку змін у напрямках розвитку керованих об'єктів щодо завданих параметрів, своєчасно виявити тенденції і закономірності розвитку керованих об'єктів, виявити втрати й причини їх виникнення, визначити резерви підвищення економічної ефективності діяльності. У зв'язку із цим ефективна діагностика виступає базою для вироблення економічно ефективних управлінських рішень тощо.

Одна із основних і відповідальних функцій ефективного управління – ефективне регулювання, яке складається із вироблення та прийняття управлінських рішень, а також реалізації їх виконання. Найбільш активна частина функції ефективного регулювання – реалізація прийнятих рішень, або регулятор, який виступає заключною ланкою у технології економічно ефективного управління. Головне завдання регулятора полягає у тому, щоб блокувати дію небажаних чинників (факторів) впливу на процеси розвитку керованих об'єктів і утримувати у різних ситуаціях параметри напрямків розвитку цих процесів у межах, завданих або прийнятих (оптимальних) тощо.

Функція ефективного регулювання здійснюється на базі ефективної діагностики та полягає в ухваленні рішень щодо коригування планів, удосконалення обліку, проведення технічних, економічних і організаційних заходів, які сприяють усуненню виявлених відхилень та оптимізації керованого процесу. При цьому регулюючий вплив на керований процес може надаватися як через план, так і безпосередньо на елементи процесу усередині планового періоду. У практичних умовах об'єднань та підприємств одна частина ефективних рішень реалізується у функціональних підрозділах, інша – у лінійних, де безпосередньо здійснюється вплив на процес. Правильне рішення, прийняте у тій чи іншій конкретній ситуації, передбачає всебічний облік керованих (залежних від приймаючого рішення) і некерованих (на які приймаючий рішення вплинути не може) чинників (факторів) й обмежень тощо.

Усі перераховані управлінські підсистеми (функції) щільно взаємопов'язані та у сукупності утворюють процес економічно ефективного управління із замкнутим контуром, створюваним керуючою частиною, керованим об'єктом і зв'язками, які відображають їх взаємодію між собою. У контурі виділяються керуючі впливи, спрямовані від керуючої частини на об'єкт економічно ефективного управління, та зворотний зв'язок, здійснюваний від об'єкта до керуючої частини. Взаємозв'язок функцій системи між собою і із об'єктом ефективного управління наведений на рис. 1.

Рис. 1. Схема взаємозв'язку функцій системи економічно ефективного управління, де: ЕП – функція ефективного планування; ЕО – функція ефективного обліку; ЕД – функція ефективної діагностики; ЕР – функція ефективного регулювання; EQ – об'єкт ефективного (якісного) управління

ВИСНОВКИ

Наведена схема надає розуміння загальних принципів ефективного управління, унаслідок чого вона

інваріантна по відношенню до самих різних процесів управління. Однак, слід мати на увазі, що у реальних умовах взаємозв'язки функцій дещо складніші. Наприклад, дані ефективної діагностики досить часто

використовуються для виконання функції ефективного планування – у цьому випадку виникає взаємозв'язок функцій (ЕД, ЕП). Крім того, між функціями ефективного управління існують ще методологічні зв'язки: методологія обліку залежить від методології планування; методологія діагностики – від методології планування, обліку тощо.

Список використаних джерел

1. Борталевич С.И. Управление энергетической безопасностью развития региона с высокой стоимостью энергоресурсов: дис. ... доктора экономических наук: 08.00.05. Красноярск, 2013. 368 с.
2. Жаворонков В.О., Жаворонкова Г.В., Жмуденко В.О. Стратегічне управління регіоном: економічна безпека, планування і розвиток. Умань, 2010. 270 с.
3. Кутепов М.М. Проблемы формирования организационного механизма управления современными корпорациями: автореф. дис. на соискание учёной степени доктора эконом. наук. Нижний Новгород, 2013. 44 с.
4. Лігоненко Л.О. Антикризисне управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Київ, 2000. 390 с.
5. Семёнов К.М. Совершенствование управления интегрированными межотраслевыми производствами: теория, методология, практика: дис. ... доктора экономических наук: 08.00.05. Саратов, 2013. 365 с.
6. Ткаченко С.А. Интегрирована економічна діагностика у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань. Харків, 2017. 356 с.
7. Ткаченко С.А. Развитие систем економічної діагностики в стратегічному менеджменті суб'єктів агробізнесу: теория, методология, практика: автореф. дис. на добуття наук. ступеня доктора економічних наук. Харків, 2017. 36 с.
8. Ткаченко С.А. Развитие систем економічної діагностики в стратегічному менеджменті суб'єктів агробізнесу: теория, методология, практика: дис. ... доктора экономических наук: 08.00.04. Харків, 2017. 425 с.
9. Crutchfield J.P., McNamara B.S. Equations of motion from a data series. *Complex Systems*. 1987. № 1(3). pp. 417-452.

References

1. Bortalevich S.I. Management of energy security development in the region with a high cost of energy: dis. ... Doctor of Economic Sciences: 08.00.05. Krasnoyarsk, 2013. 368 p. (in Russian).
2. Zhavoronkov V.O., Zhavoronkova G.V., Zhmudenko V.O. Strategic regional governance: economic security, planning and development. Uman, 2010. 270 p. (in Ukrainian).
3. Kutepov M.M. Problems of formation of the organizational mechanism of management by modern corporations: the author's abstract. dis. for the competition. doctor degree econom. sciences. Nizhny Novgorod, 2013. 44 p. (in Russian).
4. Ligonenko L.O. Anticrisis enterprise management: theoretical and methodological principles and practical tools. Kyiv, 2000. 390 p. (in Ukrainian).
5. Semjonov K.M. Improved management of integrated intersectoral production: theory, methodology, practice: dis. ... Doctor of Economics: 08.00.05. Saratov, 2013. 365 p. (in Russian).
6. Tkachenko S.A. Integrated economic diagnostics in functionally developed systems of strategic management of activity of enterprises and industrial associations. Kharkiv, 2017. 356 p. (in Ukrainian).
7. Tkachenko S. A. Development of systems of economic diagnostics in the strategic management of subjects of agribusiness: theory, methodology, practice: author's abstract. dis. for obtaining sciences. Doctor of Economics. Kharkiv, 2017. 36 p. (in Ukrainian).
8. Tkachenko S.A. Development of systems of economic diagnostics in the strategic management of subjects of agribusiness: theory, methodology, practice: dis. ... Doctor of Economics: 08.00.04. Kharkiv, 2017. 425 p. (in Ukrainian).
9. Crutchfield J.P., McNamara B.S. Equations of motion from a data series // *Complex Systems*. 1987. № 1(3). pp. 417-452.

СВІДЕРСЬКИЙ

Володимир Павлович

ТЕРТИЧНИЙ

Олександр Олегович
tertichnij@gmail.com

МАНЧЕНКО

Альона Сергіївна

д.т.н., професор, ХІФ КНТЕУ

к.т.н., доцент кафедри,
ХІФ КНТЕУ

магістрант, ХІФ КНТЕУ

УДК 331.108.2

ПРОБЛЕМА ПЛИННОСТІ КАДРІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

THE PROBLEM OF UKRAINE'S TURNOVER PERSONNEL AND THE DIRECTIONS OF ITS SOLUTIONS

У статті розглянуто проблеми плинності кадрів. Розглянуто основні показники для оцінки плинності кадрів. Визначено найбільш розповсюджені причини звільнення персоналу. Проаналізовано стан плинності кадрів щодо України. Надано рекомендації щодо покращення стану плинності кадрів. Для покращення стану необхідно визначити головні чинники плинності, до яких сьогодні належить розмір доходу та психологічний клімат у колективі.

* * *

В статье рассмотрены проблемы текучести кадров. Рассмотрены основные показатели для оценки текучести кадров. Определены наиболее распространенные причины увольнения персонала. Проанализировано состояние текучести кадров по Украине. Даны рекомендации по улучшению состояния текучести кадров. Для улучшения состояния необходимо определить главные факторы текучести, к которым сегодня принадлежит размер дохода и психологический климат в коллективе.

* * *

Introduction. In the article the problems of personnel turnover are considered. The main indicators for the assessment of staff turnover are considered. The most common reasons for the dismissal of staff are identified.

Purpose. Analyze the state of staff turnover in Ukraine. Recommendations are given to improve the state of staff turnover. The main purpose of the article is to analyze the reasons for the turnover of staff in Ukraine, determine the direction of reducing staff turnover at the enterprise, and develop measures to reduce staff turnover.

Methods of research. The theoretical and methodological basis of the article is observation and collection of facts, a systematic approach and a method of scientific abstractions. For the study, the following methods were used: abstract-logical; monographic; economic-statistical, computational-constructive, comparative, etc.

Results. Among the workers of modern Ukraine, the reason for changing jobs is most often dissatisfaction with wages or income. Also the reason for the large number of layoffs is the psychological incompatibility of the employee and the staff or the employee and the manager. In some cases, staff may be dissatisfied with working conditions, for example, the length of the working day. It is also possible that the worker can't do the work efficiently at all. He may lack the physical strength, endurance, assiduity, and the like.

Some companies that are part of an informal network of employers exchange information among themselves on various topics concerning employees. When exchanging statistical data, you need to make sure that you correctly understand the terms used in other companies, and that absolutely identical concepts are compared.

Study the general trends of the labor market in order to determine the extent of their possible impact on your organization. These trends include demographic factors, the number of working women, minority and university graduates among the total number of employees, and labor migration.

Conclusion. To improve the condition, it is necessary to determine the main factors of turnover, to which today the size of income and the psychological climate in the team belong.

Ключові слова: плинність кадрів, персонал, коефіцієнт прийому, коефіцієнт звільнення, зменшення плинності кадрів

Ключевые слова: текучесть кадров, персонал, коэффициент приема, коэффициент увольнения, уменьшение текучести кадров

Keywords: turnover of staff, staff, acceptance ratio, coefficient of dismissal, decrease in staff turnover

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Сьогодні в Україні важка економічна ситуація, що спричинена великою плинністю кадрів на підприємствах, установах, компаніях. Для стабільного підприємства необхідно, в першу чергу – функціонуючий колектив, який веде за собою якісний показник ефективності роботи. Плинність кадрів негативно впливає, як на економіку країни, так і на саме підприємство, обумовлюючи це тим, що знижується рівень привабливості фірми на ринку праці, різко падає інтерес та довіра потенційних працівників.

Отже актуальність теми полягає у виявленні проблеми плинності кадрів на підприємстві та розробка заходів для зниження цього показника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Звичайно тема плинності кадрів завжди обговорювалася, але вагомі внески у більш детальне дослідження проблеми зробили такі науковці: Л.В. Балабанова, О.В. Сардак [1], Н.А. Єлісєєва [5], С.О. Коцалап, В.Ю. Уласевич у праці «Теорії та практики аналізу плинності кадрів» [6]. Дослідженням чинників та мотивів плинності кадрів займалися О.В. Вагонова [3],

Г.Т. П'ятницька [4], В.Г. Никифорова [7], Л.Ф. Бердікова, Г.М. Сітдікова [2], А.В. Скавітіна у свою чергу займалися проблемою оцінювання плинності персоналу та вдосконалення підходів до її управління [9]. На сьогодні ці питання є відкритими та потребують нових думок і пропозицій для більш детального вивчення та рекомендацій щодо покращення ситуації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретико-методологічною основою статті виступають спостереження і збір фактів, системний підхід та метод наукових абстракцій. Для проведення дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний; монографічний; економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головна мета статті проаналізувати причини плинності кадрів в Україні, визначити напрями зменшення плинності кадрів на підприємстві, розробити заходи щодо зменшення плинності кадрів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Плинність кадрів – суттєва проблема для сучасних компаній. Велика плинність негативно впливає на бізнес. Будь-який керівник зацікавлений, щоб його кадри працювали якомога довше. Витрати на новий пошук і навчання нових працівників скорочуються,

ефективність роботи підприємства зростає. Але персонал звільняється навіть с хорошої роботи з високою зарплатою і соціальними гарантіями.

Спочатку проаналізуємо плинність кадрів по Україні протягом 2007-16 рр. (табл. 1) [4]. Для аналізу використовуються коефіцієнти:

1. Коефіцієнт прийому персоналу визначається за формулою:

$$Kn = \frac{Чп}{Чсер}, \quad (1)$$

де $Чп$ – кількість прийнятих працівників в організацію за певний період, $Чсер$ – середньооблікова кількість персоналу.

2. Коефіцієнт звільнення персоналу визначається за формулою [5]:

$$Kз = \frac{Чз}{Чсер}, \quad (2)$$

де $Чз$ – кількості звільнених працівників з організації за певний період.

3. Коефіцієнт загального обороту кадрів:

$$Kzo = (\frac{Чп + Чз}{Чсер}) \text{ або} \quad (3)$$

$$Kzo = Kn + Kз. \quad (4)$$

Представимо усі дані по плинності кадрів у таблиці (табл. 1).

Для більш ефективного аналізу наведемо ці дані графічно (рис. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнти руху персоналу за 2014-16 рр. [4]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Коефіцієнт прийому, %	29,7	28,3	22,5	25,3	28,6	26,4	26,9	22,8	24,0	26,1
Коефіцієнт звільнення, %	30,7	32,8	28,7	28,1	30,9	30,3	30,6	30,3	30,2	29,2
Коефіцієнт загального обороту кадрів, %	60,4	61,1	51,2	53,4	59,5	56,7	57,5	53,1	54,2	55,3
Динаміка коефіцієнту загального обороту кадрів, %		1,2	-16,2	4,3	11,4	-4,7	1,4	-7,6	2,1	2,0

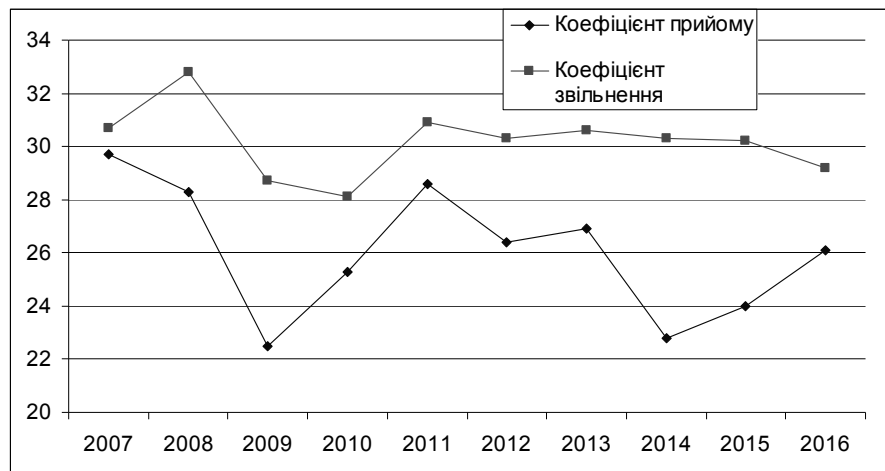

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів руху персоналу

Найбільше значення коефіцієнту прийому спостерігалось у 2007 р., а найбільший коефіцієнт звільнення можна було спостерігати у 2008 р.. Найнижчі значення коефіцієнту прийому спостерігалось у 2009 р., а найнижче значення коефіцієнту звільнення – у 2010 р.. Коефіцієнт загального обороту кадрів досяг найбільшого значення у 2008 р., найменшого значення у 2009 р.. Коефіцієнт загального обороту зростав протягом 2008, 2011, 2015, 2016 рр. і зменшувався протягом 2009, 2012 та 2014 рр.. Коефіцієнти прийому та звільнення перевищують рекомендовані значення у 5-

10 %, що свідчить про проблеми у кадровій сфері.

Існує велика кількість причин звільнення, серед них найбільш розповсюдженими є: мала заробітна платня, соціально-психологічний клімат у колективі, відсутність кар'єрного росту, несприятливі умови праці тощо. Зараз популяризацією користується трудова міграція. Найпопулярнішими країнами є Польща, Чехія, Литва, Німеччина, Великобританія, Канада, Австралія, ОАЄ.

Проаналізуємо причини плинності персоналу (табл. 2).

Таблиця 2

Причини плинності кадрів та методи їх визначення

№	Причини плинності кадрів	Шляхи усунення
1.	Незадоволеність рівнем оплати праці або рівнем доходів	- провести аналіз нестабільності збитків; - провести або замовити дослідження заробітної платні, порівняти отримані дані з даними підприємства.
2.	Психологічна несумісність працівника та колективу	- провести аналіз психологічного клімату у колективі; - визначити осіб, які негативно впливають на нього.
3.	Умови праці	- розробка заходів щодо покращення умов праці; - провести дослідження на задоволеність працівниками умовами їхньої роботи; - зробити роботу більш привабливою, шляхом відповідальності, розширення сфери діяльності, задля усунення монотонності; - скоротити тривалість робочого дня; - оптимізувати графік праці.
4.	Індивідуальні причини	- підвищити якість професійного підбору; - визначити персонал, неспроможний виконувати роботу.

Серед працівників сучасної України причиною зміни робочого місця частіш усього є незадоволеність зарплатою або доходом. Також причиною великої кількості звільнень є психологічна несумісність працівника та колективу або працівника та керівника. У деяких випадках персонал може бути незадоволений умовами праці, наприклад, тривалістю робочого дня. Також можлива ситуація, коли працівник взагалі не може виконувати роботу ефективно. Йому може бракувати фізичної сили, витривалості, посидючості тощо.

Управління плинністю кадрів персоналу

1. Визначення ступеня важливості проблеми. Спробуйте застосувати деякі оціночні методики, використовувані зазвичай роботодавцями.

Найчастіше використовується загальний коефіцієнт плинності кадрів. Головна перевага такої методики полягає в її поширеності, завдяки чому можна проводити порівняння показників окремих компаній.

2. Порівняйте показники своєї компанії з показниками інших організацій. Щоб визначити можливість застосування коефіцієнта плинності кадрів в своїй організації, порівняйте його з державними, регіональними або галузевими показниками.

Деякі компанії, що входять до неформальної мережі роботодавців, обмінюються між собою інформацією з різних тем, що стосуються найманого персоналу. При обміні статистичними даними слід упевнитися в тому, що ви правильно розумієте терміни, використовувані в інших компаніях, а також в тому, що порівнюються абсолютно однакові поняття.

Вивчіть загальні тенденції ринку праці з метою визначення ступеня їх можливого впливу на вашу організацію. Ці тенденції включають в себе демографічні фактори, кількість працюючих жінок, частку представників національних меншин і випускників закладів вищої освіти серед загального числа працівників, а також показники міграції робочої сили.

3. Вивчіть причини виникнення плинності кадрів. Незважаючи на те що на плинність кадрів впливають деякі зовнішні фактори, наприклад гостра нестача певних професійних груп, набагато більше значення мають внутрішні чинники.

Щоб визначити ставлення людей до своєї зайнятості, важливо вивчити такі фізичні або гігієнічні фактори, як умови праці та оплати, а також деякі інші

не менш важливі аспекти (для багатьох саме вони стоять на першому місці за значимістю).

Серед факторів мотивації виділяють наступні:

- 1) робота під керівництвом успішного керівника;
- 2) турбота про самого себе;
- 3) уміння передбачати результат роботи і отримувати задоволення від досягнутого;
- 4) отримання цікавих і перспективних робочих завдань;
- 5) інформованість, повагу і авторитет серед інших членів колективу;
- 6) отримання визнання за зусилля в роботі;
- 7) наявність можливостей для розвитку;
- 8) робота в дружному колективі, яке справляє підтримку.

Слід враховувати, що в багатьох компаніях застосовується «економпідхід»: від персоналу потрібна висока ступінь віддачі і в той же час простежується прагнення до зниження накладних витрат (у тому числі і зарплати), що може спричинити за собою звільнення працівників за власною ініціативою.

4. Попросіть співробітників, що звільнилися, пояснити причини їх звільнення. Спробуйте організувати проведення інтерв'ю при звільненні або анкетування працівників, які звільняються. При цьому неможна також ігнорувати питання, що виникають внаслідок примусової плинності кадрів. Наприклад, зростання числа звільнень, пов'язаних зі станом здоров'я, може послужити поштовхом до більш уважного ставлення до питань охорони здоров'я і дотримання техніки безпеки на робочому місці.

5. Оцініть наслідки плинності кадрів. Найочевиднішим наслідком плинності буває збільшення витрат, які можна розділити на чотири категорії.

1. Витрати, пов'язані з виплатою компенсацій при звільненні з роботи.
2. Витрати на тимчасове заміщення звільнених працівників.
3. Витрати на підбір персоналу.
4. Витрати на введення в курс справи і навчання.

Плинність кадрів може постійно впливати на моральний стан тих, хто продовжує працювати. Оцініть ступінь реакції працівників за допомогою проведення дослідження про ставлення персоналу до адміністра-

ції. Одним з наслідків плинності може бути зниження продуктивності праці, викликане необхідністю виконання обов'язків звільнених співробітників.

При звільненні працівника компанія позбавляється ще однієї, більш невлучимої категорії – знань і навичок. Наслідки цієї втрати важко оцінити, одне з найбільш очевидних – падіння продуктивності праці.

6. Розробіть стратегії утримання персоналу. Виконайте наступні дії:

1) упевніться в конкурентоспроможності посадових окладів і погодинних ставок, прийнятих у Вашій організації;

2) запропонуйте працівникам більш широкий спектр пільг і привілеїв, наприклад творчу відпустку, перерва в кар'єрі, відпустка по догляду за дитиною і по догляду за людьми похилого віку;

3) проаналізуйте інформацію з питань найму працівників, в якій аналізуються ситуації, подібні тим, що виникли у вашій організації;

4) організуйте методику навчання та ознайомлення з роботою;

5) скоректуйте схему організації праці та використайте гнучкі методи організації праці;

6) використовуйте політику рівних можливостей;

7) знайдіть можливості просування по службі, наприклад, це можуть бути окремі кар'єрні схеми для технічного і адміністративного персоналу;

8) удосконалює якість контролю і управління;

9) удосконалює і пропонує своїм службовцям навчання і практичне застосування своїх знань.

Таким чином, проблема плинності кадрів вирішується шляхом комплексного, систематичного підходу. Щоб ефективно знижувати кадрову плинність, потрібно всебічно вивчати це завдання і аналізувати дані.

ВИСНОВОК

Плинність кадрів – природний процес для компанії, якщо її показник не перевищує 3-5 % в рік і не зачіпає ключових співробітників. В іншому випадку це явище негативно позначається на бізнесі і на моральному стані персоналу: компанії доводиться вкладати більше коштів у навчання новачків, в той же час навантаження на інших співробітників зростає, оскільки їм доводиться виконувати частину обов'язків колег.

Щоб уникнути плинності кадрів, в першу чергу варто розібратися в його причинах. Одним з найбільш поширених чинників відходу співробітників, особливо на початкових позиціях, є незадоволеність заробітною платою. Будь-якій людині, в першу чергу, важливо забезпечити собі гідні побутові умови: харчування та проживання – тільки коли ці первинні потреби задоволені, на перше місце виходить професійна реалізація. Тому необхідно забезпечити персоналу конкурентноздатну заробітну плату, а не розраховувати на лояльність по відношенню до компанії. Трапляються і такі ситуації, коли співробітники отримують однакову матеріальну винагороду, при цьому одна людина встигає зробити більше, працює ефективніше, а ін-

ший – цілими днями базикає з колегами або сидить у соціальних мережах. Щоб утримати працюючих співробітників, необхідно ввести додаткові премії або надбавки за понаднормову роботу.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Сардак О.В. *Управління персоналом*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 486 с.
2. Бердинкова Л.Ф., Ситдикова Г.М. *Современные подходы к оценке системы текучести кадров*. Молодой ученый, 2016. № 9.2. С. 8-10.
3. Вагонова О.Г., Одінцова К.І., Досужий В.С. *Визначення основних мотивів плинності кадрів на підприємствах в сучасних умовах господарювання*. Економічний вісник Національного гірничого університету, 2015. № 2. С. 126-133.
4. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2018).
5. Єлисеєва Н.А. *Управління плинністю кадрів як однією з актуальних проблем служб з управління персоналом*. Формування ринкової економіки : зб. наук. паць. Спец. вип.: у 3-х т. Т.3 «Соціально-трудові відносини: теорія і практика». Київ: КНТЕУ, 2010. С. 101-105.
6. Коцалап С.О. Уласевич В.Ю. *Аналіз проблем плинності кадрів на підприємствах різних сфер діяльності*. Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит, 2013. № 8. С. 67-71.
7. Никифорова В.Г. *Управління персоналом: навч. посіб.: 2-е вид., виправ. та доп.* Одеса: Атлант, 2013. 275 с.
8. П'ятницька Г.Т. *Дуальність наслідків плинності кадрів у внутрішній торгівлі*. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету, 2016. №4. С. 114-128.
9. Скавитин А.В. *Методические подходы к управлению текучестью кадров*. Кадры, персонал, 2011. №6. С. 54-61.

References

1. Balabanova L.V. Sardak O.V. *Personnel Management*. Kyiv, 2011. 486 p. (in Ukrainian).
2. Berdinkova L.F., Sildikova G.M. *Modern approaches to the evaluation of the staff turnover system*. Young scientist, 2016. № 9.2. pp. 8-10. (in Russian).
3. Vagonova O.G., Odincova K.I., Dosuzhyj V.S. *Determination of the main motifs of personnel turnover in enterprises under strict economic conditions*. Economic Bulletin of the National Mining University, 2015. №2. pp. 126-133 (in Ukrainian).
4. State Statistic service of Ukraine. Official site. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Jelysjejeva N.A. *Managing staff turnover as one of the topical issues of HR management*. Formation of a market economy: a collection of scientific works. Kyiv: KNTEU, 2010. pp. 101-105 (in Ukrainian).
6. Kocalap S.O. Ulashevych V.Ju. *Analysis of the problems of staff turnover at enterprises of various spheres of activity*. Energy saving. Power engineering. Energoaudit, 2013. № 8. pp. 67-71. (in Ukrainian).
7. Nykyforenko V.G. *Personnel Management*. Odessa: Atlant, 2013. 275 p. (in Ukrainian).
8. Pjatnytska G.T. *The duality of the effects of personnel turnover in domestic trade*. Bulletin of the Kiev National Trade and Economic University, 2016. №4. pp. 114-128 (in Ukrainian).
9. Skavitin A.V. *Methodical approaches to the management of staff turnover*. Kadry, personal, 2011. №6. pp. 54-61. (in Russian).

ВЕЛИКИЙ

Юрій Михайлович
kaf_fin@i.ua

к.е.н., професор, ХІФ КНТЕУ

ЧЕМЧИКАЛЕНКО

Руслан Анатолійович
kaf_fin@i.ua

к.е.н., доцент, ХІФ КНТЕУ

ХОХОЛКО

Катерина Олександрівна
kaf_fin@i.ua

студент, ХІФ КНТЕУ

УДК 336.1

ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЯМИ
НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХEVALUATION OF THE DEBT AND CREDIT MANAGEMENT CONDITIONS AT THE DOMESTIC
ENTERPRISES

У статті проаналізовано сучасний стан управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на вітчизняних підприємствах. Визначено, що за останні п'ять років ситуація з погашенням заборгованості значно погіршилась, а сальдо заборгованості змінилось з пасивного на активне. Досліджено структуру «галузей-лідерів» як щодо формування дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Встановлено, що станом на кінець 2016 р. нормативам співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей відповідало лише два сектори економіки: «охорона здоров'я» й «освіта».

* * *

В статье проанализировано современное состояние управления дебиторской и кредиторской задолженностями на отечественных предприятиях. Определено, что за последние пять лет ситуация с погашением задолженности значительно ухудшилась, а сальдо задолженности изменилось с пассивного на активное. Исследована структура «отраслей-лидеров» как по формированию дебиторской, так и кредиторской задолженности. Установлено, что по состоянию на конец 2016 г. нормативам соотношения дебиторской и кредиторской задолженностей соответствовало только два сектора экономики: «здравоохранение» и «образование».

* * *

Introduction. The debt management of the enterprise is a rather complex and dynamic process, which is conditioned, first of all, by the unity of origin and the content of receivables and payables and sources of their coverage. In turn, the main purpose of such an analysis is not only to ensure the receipt of real cash, but also to maintain a credit rating and overall solvency of the enterprise.

Purpose. The main purpose of this work is to identify existing problems associated with the state of management of domestic management receivables and payables of the enterprise, and justify measures to improve the effectiveness of the above activities.

Results. The article analyzes the current state of management of accounts receivable and payables at domestic enterprises. It has been determined that over the past five years the situation with debt repayment has deteriorated considerably, while the balance of debt has changed from passive to active. The structure of "branches-leaders" is investigated both in relation to the formation of receivables and accounts payable. It was established that by the end of 2016 only two sectors of the economy were in compliance with the ratios of accounts receivable and payables: "health care" and "education", while the most problematic was "rural, forestry and fisheries".

Conclusion. Thus, as can be seen from the results of the analysis, the state of debt management of domestic enterprises is constantly deteriorating and becomes increasingly new, which should be further and very carefully analyzed. At the same time, the tasks of further research should be to identify not only the problems themselves in the activities of domestic enterprises and their financial and economic systems, but also the establishment of the underlying causes of the corresponding problems.

Ключові слова: заборгованість, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, підприємство, оцінка

Ключевые слова: задолженность, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, предприятие, оценка

Keywords: debt, accounts receivable, accounts payable, enterprise, valuation

ВСТУП

Одним із проявів сучасної фінансової кризи в країні є гостра нестача вільних оборотних коштів, що значною мірою викликано неефективністю управління передусім дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств. У свою чергу динаміка дебіторської заборгованості досить сильно пов'язана зі станом ефективності управління кредиторською заборгованістю підприємства, що робить дослідження даних питань чи не найголовнішими на сучасному етапі розвитку української економіки.

МЕТА РОБОТИ

Основною метою даної роботи є виявлення існуючих проблем, пов'язаних зі станом управління вітчизняним менеджментом дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємства, та обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності вищезначеної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічну базу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи, що ґрунтуються на діалектичному підході до розгляду еконо-

мічних процесів: зокрема в даному дослідженні використовувалися методи аналізу та синтезу, системного підходу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Управління заборгованістю підприємства є досить складним та динамічним процесом, що обумовлюється передусім єдністю походження та змістовним наповненням дебіторської та кредиторської заборгованості та джерел їх покриття. У свою чергу основною метою такого аналізу є не тільки забезпечення надходження реальних грошових коштів, але й підтримання кредитного рейтинг та загальної платоспроможності підприємства.

Відтак звертаючи увагу на стан та динаміку обсягів дебіторської заборгованості вітчизняних підприємств за період з 2012 по 2016 рр., необхідно відзначити, що за даний період відбулися значні зміни, які у своїй переважній більшості мають негативні ознаки (табл. 1).

Відповідно так званий «стрімкий ріст» сільського господарства, що його декларують останнім часом в країні насправді обумовлений суб'єктивними причинами, а не реальним зростанням цього сектору економіки. При цьому проблеми з управлінням передусім дебіторською заборгованістю можуть негативно відзначитись на загальноекономічному рівні розвитку країни вже у найближчі часи.

Однак, для об'єктивності оцінки сучасного стану управління заборгованістю підприємства необхідно

оцінити ще й стан динаміки кредиторської заборгованості по країні (табл. 2).

Так, у структурі загальної кредиторської заборгованості по видах економічної діяльності в Україні на 2016 р. лідирують все ті ж галузі – «промисловість» (40,3 %) і «оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» (30,7 %), проте загальний обсяг відповідних неплатежів зріс всього у 1,25 рази, що відповідно призвело до активного сальдо в обсязі майже 1358 млрд. грн., тоді як у 2012 р. простежувалось ще пасивне сальдо заборгованості в обсязі 364 млрд. грн.. Проте цікавою є навіть не зміна полярності сальдо, а нагромадження відставання цих видів заборгованості між собою. Розбалансування заборгованості, на нашу думку, є ще одним проявом системної кризи в економіці й є опосередкованим свідченням неконкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва.

До того ж якщо у 2012 р. з усіх галузей економіки невідповідність у співвідношенні дебіторської й кредиторської заборгованості (0,9-1 [2, с. 41]) була виключенням й простежувалась лише в сільському господарстві та фінансовій й страховій діяльності, то вже у 2016 р. – нормативу відповідали лише охорона здоров'я й освіта. Натомість в сільському господарстві на гривню кредиторської заборгованості вже припадало не 1,2 грн. дебіторської, а 6,3, а у фінансовій і страховій діяльності відповідні співвідношення склали 1,3 грн. і 2,9 грн. відповідно.

Таблиця 1

Динаміка дебіторської заборгованості підприємств за видами економічної діяльності станом на 31 грудня відповідного року, млн. грн. [1]

Вид економічної діяльності	2016р.	2015р.	2014р.	2013р.	2012р.
Усього	3945631,4	2517203,5	1962772,1	1778103,7	1701397,3
сільське, лісове та рибне господарство	1092111,3	342782,5	151461	98290,2	85340,5
промисловість	990702,4	767422,2	595111	512093,2	498079
будівництво	115496,3	122948,0	92131,7	98888,6	92631
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	997460,4	702986,9	575447,3	560446,8	548189,6
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	196186,7	101217,3	78457,6	73843	62338,6
тимчасове розміщування й організація харчування	6444,2	5040,6	4633,9	7071	6103,8
інформація та телекомунікації	48271,7	29594,5	23100,6	21477,8	18778
фінансова та страхова діяльність	114167,7	135549,7	124933,6	115847,9	140351,4
операції з нерухомим майном	175302,3	145577,3	110801,6	96525,4	91220,7
професійна, наукова та технічна діяльність	147930,1	123808,5	175591,4	161379	125352,5
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	52128,7	32977,3	24551,4	26350,2	28680,4
освіта	391,2	364,5	313,1	322,4	350,9
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2054,4	1450,3	1346,7	1535,8	1083,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5394,7	3498,7	3419,2	3153,8	2002,8
надання інших видів послуг	1589,3	1985,2	1472	878,6	894,4

Таблиця 2

Динаміка кредиторської заборгованості підприємств за видами економічної діяльності станом на 31 грудня відповідного року, млн. грн. [1]

Вид економічної діяльності	2016р.	2015р.	2014р.	2013р.	2012р.
1	2	3	4	5	6
Усього	2587426,8	2196263,4	1733245,0	2169850,8	2065066
сільське, лісове та рибне господарство	172120,3	136982,5	72116	84648,8	72546,1

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
промисловість	1042354,8	817584,1	622259,8	633923,9	605319
будівництво	79404,6	92315	73358,6	154744,5	134336
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	795128,7	684618,1	579127,4	726401	714241
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	145076,6	121431,5	87750,6	102050,8	84251,2
тимчасове розміщування й організація харчування	5800,5	5149,7	4725,2	11606,9	9142
інформація та телекомунікації	34510,8	33072,9	39698,8	25834,9	29004
фінансова та страхова діяльність	39996,1	47970,9	68967,2	80480,9	104211
операції з нерухомим майном	101943,9	102378,7	63414,9	130283,5	123360
професійна, наукова та технічна діяльність	132917,0	112558,4	94423,6	172945,7	142457
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	29274,9	33581,1	20846,8	34287,1	37073,4
освіта	384,6	332,3	243,7	484,1	527,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2851,3	2754	2385,7	3049,3	2520,4
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4630,7	4206,6	3051,2	7821,8	4709,7
надання інших видів послуг	1032,0	1327,6	875,5	1287,6	1367,9

Цікавим й таким, що заслуговує на додаткову увагу є й той факт, що при превалюючій динаміці дебіторської заборгованості до зростання її обсягів, в ситуації з кредиторською заборгованістю не все так однозначно. З п'ятнадцяти видів діяльності скоротили обсяги дебіторської заборгованості за п'ятирічний період, як вже раніше відзначалось, лише підприємства сфери фінансової та страхової діяльності (скорочення обсягу дебіторської заборгованості склало менше 19 %). Натомість обсяги кредиторської заборгованості навпаки нарощено лише шістьма секторами економіки: сільським, лісовим та рибним господарством (2,4 рази), транспортом, складським господарством, підприємствами поштової та кур'єрської діяльності (1,7 рази), промисловістю (1,7 рази), підприємствами та організаціями сфери інформації та телекомунікацій (на 19 %) й охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (на 13 %). Напрошується думка про те, що саме ці сектори економіки є найбільш проблемними й такими, що потребують додаткової уваги як з боку стейкхолдерів, так і з боку держави взагалі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, як видно з представлених результатів аналізу стан управління заборгованістю вітчизняних підприємств невпинно погіршується й набуває своїх все нових обставин, які мають бути додатково й дуже ретельно проаналізовані. При цьому задачами

подальших досліджень має стати виявлення не тільки самих проблем в діяльності вітчизняних підприємств та їх фінансово-господарських систем, але й встановлення глибинних причин відповідних проблем. Натомість на сьогодні можна констатувати: значне розбалансування дебіторської та кредиторської заборгованості; наявність проблем з управління передусім дебіторською заборгованістю, що особливо характерно для такої сфери економіки як сільське, лісове та рибне господарство, котре в свою чергу останнім часом здійснює серйозний вплив не тільки на дохідну частину державного бюджету, але й на стан валютного ринку та інші життєво важливі показники.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Гнатенко С.П., Волощина В.В. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки. 2015. № 1(4). С. 38-42.

References

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed 28.05.2018).
2. Hnatenko Ye.P., Voloshyna V.V. Analysis of the ratio of receivables and payables of the enterprise. Scientific bulletin of the Mykolaiv National University after V.O. Sukhomlynskyi. Economic sciences. 2015. № 1(4). pp. 38-42.